

לקוטי תורה • פרשת אחרי מות • מאמר 2

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל...

כי ביום הזה יכפר עליכם

תשובה היא פנייה מחודשת אל ה', ושורשה בביטול: לימוד התורה מלביש את הנשמה בלבושו של ה', ואילו תשובה מעומק הלב, עבודת עשרת ימי תשובה המגיעה לשיאה ביום הכיפורים, מגיעה למעלה גבוהה עוד יותר ומסירה הן את הגסות החיצונית והן את הגסות הפנימית.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likutei-torah/acharei/2

הנקודה

תשובה היא פנייה מחודשת אל ה', ושורשה בביטול: לימוד התורה מלביש את הנשמה בלבושו של ה', ואילו תשובה מעומק הלב, עבודת עשרת ימי תשובה המגיעה לשיאה ביום הכיפורים, מגיעה למעלה גבוהה עוד יותר ומסירה הן את הגסות החיצונית והן את הגסות הפנימית.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר שואל מדוע פסוק יום הכיפורים מדבר פעמיים על טהרה, ומדוע הכפרה תלויה ביום העשירי. תשובה מוגדרת כפנייה פנים אל פנים אל ה': הריחוק ממנו אינו ריחוק של מקום, אלא הפניית עורף, כפי שקורה כשמקיימים מצוות בקרירות ומתוך הרגל. כדי להפוך את הפנייה הפנימית הזאת לקבועה, אדמו"ר הזקן מבאר את מעלת לימוד התורה. התורה היא לבושו של ה', שבו מתלבש אור אין סוף עצמו, והדינים המפורטים שבה הם "שערות ראשו"; בירורם מעלה את הנשמה אל אור אין סוף ומביא שמחה גדולה מזו של גן עדן. באמצעות ביטול, דבר ה' מדבר בפיו של הלומד, ואילו המצוות, שמקורן במלכות, קשורות לזמן ולמקום. גסות הרוח, לעומת זאת, היא קליפה ודומה לעבודה זרה, ותיקונה הוא בושח וזעקה מעומק הלב. עשרת ימי תשובה מתקנים את עשר כוחות הנפש, ושיאם בהתרוממות מעל הגאווה ביום הכיפורים. "לטהר אתכם" מסיר את הגסות החיצונית; "לפני ה' תטהרו" מסיר את הגסות הפנימית באמצעות תשובה המגיעה למעלה ממקור התורה, ומתגלית בשלמות בשמחת תורה.

מבנה

1	השאלות ומשמעות התשובה	3-11
	מדוע מופיעים בפסוק שני ביטויים של טהרה, ומדוע מדובר בעשרה ימים? תשובה היא פנייה פנים אל פנים, שכן הריחוק מה' הוא הפניית עורף, כמו בעבודת ה' מתוך הרגל.	
2	לימוד ומעשה	4-39
	דברי חז"ל בשאלה אם הלימוד או המעשה גדולים יותר, וכיצד לימוד דיני הקרבן יכול להיחשב כהקרבנות.	
3	התורה כלבושו של ה'	8-59
	מן ה"אחד" נובעת האהבה להיבלע בה', והדרך לכך היא התורה, לבושו של אור אין סוף; בירור הדינים, "שערות ראשו", מעלה את הנשמה אל למעלה מן הלבוש.	
4	שמחת התורה ודבר ה' בפי הלומד	13-99
	ההתבוננות בכך מביאה שמחה עליונה; באמצעות ביטול, דבר ה' מדבר בפיו של הלומד. התורה למעלה מן הזמן, ואילו המצוות, שמקורן במלכות, קשורות אליו.	
5	קדושה, קליפה וגסות הרוח	17-149
	קדושה היא ביטול, וקליפה היא ישות, ולכן גסות הרוח דומה לעבודה זרה. תיקונה הוא בושח לפני ה' הרואה הכול, המביאה לתשובה ולשלוש עשרה מידות הרחמים.	

עשרת הימים מתקנים את עשר כוחות הנפש; שני סוגי הגסות תואמים לשני ביטויי הטהרה שבפסוק; הלוחות השניים ושמחת תורה מגלים את פנימיותו של ה'.

מושגים

כח מה כח מה חכמה הנקראת "כוח של מה?" חכמה של קדושה היא ביטול, ואילו חכמת הקליפה היא ישות, תחושת מציאות עצמית.	פנים אל פנים פנים בפנים קשר פנימי שבו האדם עובד את ה' מתוך רצונו הפנימי ביותר, וה' משפיע מפנימיות רצונו; התשובה משיבה קשר זה.
יש יש תחושה של קיום עצמאי ונפרד מה'; אצל האדם היא מתבטאת בגאווה, והמאמר משווה אותה לעבודה זרה.	פנים ואחוריים פנים ואחוריים שתי דרכי השפעה אלוקית: ברצון ובשמחה, מפנימיות הרצון ("פנים"), או שלא ברצון, כביכול מאחורי הכתף ("אחוריים").
גסות הרוח בחיצוניות ובפנימיות גסות הרוח בחיצוניות ובפנימיות חיפוש אחר הערכת הזולת תוך הכרה בשפלות עצמו, לעומת תחושה אמיתית שהוא חשוב; שתי הטהרות שבפסוק מתייחסות לשני הסוגים.	התורה כלבושו של ה' התורה היא הלבוש שבו מתלבש אור אין סוף; מי שלומד אותה מתלבש באותו לבוש, כמו שניים המתכסים בטלית אחת.
	שערות ראשו שער רישיה כעמר נקא הדינים המפורטים של התורה הם הארה מצומצמת ביותר, ובכל זאת הם מחוברים ל"ראש", למקור שלמעלה מן הלבוש.

השאלות ומשמעות התשובה

1 כי ביום הזה יכפר^{1,2} עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. להבין כפל לשון לטהר ותטהרו.

"כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם, לפני ה' תטהרו". [עלינו] להבין את הכפילות בלשון: "לטהר" ו"תטהרו".

המאמר פותח בפסוק של יום הכיפורים. לכאורה הפסוק אומר אותו דבר פעמיים: "לטהר אתכם" ו"תטהרו". המאמר יסביר שכל אחד מהביטויים מתייחס לסוג אחר של פגם.

צריך לבאר ענין עשיית [עשרת ימי תשובה] ולמה הוקבעו עשרה ימים דוקא והיום הזה הוא יום העשירי יכפר עליכם הלא כל זמן שעושים תשובה היה צריך שימחל להם מיד.

יש לבאר את ענינם של עשרת ימי תשובה: מדוע נקבעו דווקא עשרה ימים, ומדוע "ביום הזה", שהוא היום העשירי, ייכפר עליכם". הרי בכל פעם שאדם עושה תשובה, ראוי שיימחלו לו מיד.

שאלה נוספת: מדוע יש דווקא עשרה ימי תשובה, והכפרה מגיעה רק ביום העשירי? אם התשובה מועילה בכל זמן, המחילה הייתה צריכה לבוא מיד, ולא במועד קבוע.

אך הענין הוא כי ענין התשובה הוא להשיב פנים בפנים אליו ית' כי הלא התשובה הוא לשוב ולהתקרב אלא הענין הוא שתשובה פירושה להשיב את הפנים אליו ית', פנים אל פנים. שהרי תשובה היא לשוב ולהתקרב

התשובה מתחילה בהגדרת התשובה: אין מדובר רק בחרטה, אלא בהפניית הפנים מחדש אל ה', כך שהקשר יהיה פנים אל פנים. המילה "תשובה" פירושה "חזרה", ומשמעותה היא להתקרב שוב.

אליו ית' ולכאורה לא שייך לשון זה לגבי הקב"ה דכתיב ביה את השמים ואת הארץ אני מלא³ ולמה צריך לשוב ולהתקרב אליו ית' ובמה נתרחק.

אליו ית'. ולכאורה, ביטוי זה אינו שייך ביחס להקב"ה, שעליו נאמר: "את השמים ואת הארץ אני מלא". אם כן, מדוע צריך לשוב ולהתקרב אליו ית', ובמה התרחקנו?

כאן עולה קושי: ה' ממלא את השמים ואת הארץ, ולכן איש אינו רחוק ממנו במובן הפיזי. באיזה מובן אדם יכול להיות רחוק ממנו, או להזדקק לחזור אליו?

אלא הענין הוא כמשל ב' בניא [בני אדם] שעומדים זה אצל זה רק שחוזרים עורף זה מזה אין לך ריחוק גדול מזה ואין קירוב אלא בהחזרת פנים אל פנים.

אלא הענין הוא כמשל לשני בני אדם העומדים זה לצד זה, אלא שהם מפנים זה לזה את עורפם. אין ריחוק גדול מזה, ואין קרבה אלא כשמפנים את הפנים זה אל זה.

המשל מיישב את הקושי: שני אנשים העומדים זה לצד זה, אך גבם מופנה זה לזה, רחוקים זה מזה ככל האפשר, אף שאין ביניהם מרחק פיזי. הריחוק מה' נובע מהפניית עורף, והקרבה באה רק כשמפנים אליו את הפנים מחדש.

2 וכך הנה כתיב וראית את אחורי⁴ ופני לא יראו שיש בחי' פנים ואחוריים למעלה.

כך גם נאמר: "וראית את אחורי ופני לא יראו" — יש למעלה בחינה של פנים [ובחינה של] אחוריים.

ה' אמר למשה שהוא יראה את "אחוריו", אך לא את "פניו". אדמו"ר הזקן לומד מכך שגם למעלה יש בחינה של "פנים" ובחינה של "אחוריים".

וכתיב יאר ה' פניו אליך⁵ פי' שהשפעה תהי' [תהיה] בבחי' הארת פנים מפנימיות רצונו כדכתיב ואוהב את יעקב⁶ וכתיב כי מחה אמה⁷ כו'

ונאמר: "יאר ה' פניו אליך". כלומר, שהשפעה תהיה בבחינת הארת פנים, מפנימיות רצונו, כפי שנאמר: "ואוהב את יעקב", וכן נאמר: "כי מחה אמה" וכו'.

ברכת הכהנים מבקשת שה' יאיר את פניו אלינו, כלומר, שהשפעתו תבוא מפנימיות רצונו, בהארת פנים. הפסוקים על אהבת יעקב ועל מחיית עמלק מראים את שני הצדדים: אהבת ה' ליעקב והתנגדותו לעמלק.

ולכן ההשפעה שמשפיע לו להחיותו הוא מבחי' אחוריים דהיינו כמאן דשדי בתר כתפוי⁸ שנותן לשונאו שאינו נותנו ברצון גמור רק כמי שמוכרח להשפיע ואין השפעה זו מבחי' פנימיות ועיקר רצונו.

לכן ההשפעה שהוא משפיע לו כדי להחיותו היא מבחינת אחוריים, כלומר, כמו מי שזורק דבר מעבר לכתפו ונותן אותו לשונאו: הוא אינו נותן ברצון שלם, אלא כמי שנאלץ להשפיע. השפעה זו אינה באה מפנימיות רצונו ומעיקר רצונו.

גם מה שה' מתנגד לו מקבל ממנו חיות, אך רק מבחינת "אחוריים" — כמו אדם שזורק דבר מעבר לכתפו אל אויבו, ונותן לו מפני שהוא מוכרח ולא מפני שהוא רוצה. נתינה כזאת אינה באה מפנימיות רצונו ומרצונו העצמי.

אבל לצדיק בא ההשפעה מבחי' פנימיות רצונו שנותן ברצון גמור ובהארת פנים בשמחה ובטוב לבב⁹ ברוך עוז וחדוה.

אבל לצדיק באה ההשפעה מפנימיות רצונו: הוא נותן ברצון שלם ובהארת פנים, בשמחה וכלכל טוב, בעוז וחדוה רבה.

לעומת זאת, לצדיק ה' משפיע מפנימיות רצונו, בשמחה ובהארת פנים. זו בחינת "פנים" שבהשפעה האלוקית.

לימוד ומעשה

3 ועדיין יובן ג"כ ענין התשובה, כי הנה כתיב כי פנו אלי עורף¹⁰ פ"י כי פנו אלי שפונים אליו ית' בקיום תורתו ומצותיו.

כך יובן גם ענין התשובה. נאמר: "כי פנו אלי עורף". כלומר, "כי פנו אלי" — הם אכן פונים אליו יתברך בקיום תורתו ומצותיו.

בדברי התוכחה של ירמיהו, "כי פנו אלי עורף", מדייקים: הם אכן פונים אל ה', שהרי הם מקיימים תורה ומצוות. אבל הם פונים אליו בגבם ולא בפניהם.

אבל מ"מ אין זה אלא כבחי עורף שאינו מבחי פנימית הרצון מאהבה ותשוקה אלא מצות אנשים¹¹ מלומדה והולך בקרירות.

אף על פי כן, אין זו אלא בחינת עורף, שאינה נובעת מפנימיות הרצון, מאהבה ומתשוקה, אלא היא "מצוות אנשים מלומדה", והוא מקיים אותה בקרירות.

זו עבודת ה' הנעשית מתוך הרגל, בבחינת "מצוות אנשים מלומדה", ללא רצון פנימי, אהבה או תשוקה. אדם כזה מקיים את המצוות כמצוות אנשים מלומדה, בקרירות.

והתשובה היא החזרת פנים בפנים להיות פנימיות רצונו וחפצו בתורת ה' ומצותיו בשמחה ובטוב לבב מרוב כל.¹²

והתשובה היא השבת הפנים אל פנים, כך שפנימיות רצונו וחפצו תהיה בתורת ה' ובמצותיו, בשמחה ובטוב לבב מרוב כל.

התשובה משיבה את הפנים: רצונו וחפצו הפנימיים ביותר של האדם נעשים נתונים לתורה ולמצוות, והוא מקיים אותן בשמחה העולה על כל הנאה אחרת.

(ועמ"ש מזה ע"פ שובה ישראל¹³ והנה ע"י התשובה שהיא החזרת פנים בפנים כנ"ל ע"י נמשך ג"כ מלמעלה ענין ישר יחזו פנימו¹⁴ המבואר במ"א סד"ה כי תשמע בקול¹⁵ גבי לעשות הישר).

(ועיינו במה שנכתב על כך בפסוק "שובה ישראל". והנה, באמצעות התשובה, שהיא השבת הפנים אל פנים כנזכר לעיל, נמשך גם מלמעלה ענין "ישר יחזו פנימו", המבואר במקום אחר, בסוף המאמר הפותח במילים "כי תשמע בקול", על המילים "לעשות הישר").

ההערה שבסוגריים מפנה את הלומד לשני מאמרים נוספים. היא מוסיפה שכאשר האדם מפנה את פניו אל ה' באמצעות התשובה, ה' מגלה לו מלמעלה את ה"פנים" הפנימיות, כמתואר בפסוק "ישר יחזו פנימו".

אך איך תהיה בחינה זו קבוע בנפש האדם צריך להקדים תחילה מאמר רז"ל [רבותינו זכרונם לברכה] גדול תלמוד

אך כיצד תוכל בחינה זו להיקבע בנפש האדם? תחילה יש להקדים את דברי חז"ל: "גדול תלמוד

אדמו"ר הזקן שואל כיצד יכולה הפנייה הפנימית הזאת להפוך למצב קבוע בנפש. לשם כך הוא מביא תחילה את דברי חז"ל, שהתלמוד גדול מפני שהוא מביא לידי מעשה.

שמביא לידי מעשה¹⁶ מכלל שהמעשה הוא העיקר¹⁷ והתלמוד אינו גדול אלא במה שמביא לידי מעשה. וארז"ל [ואמרו רבותינו זכרונם לברכה] הלומד שלא לעשות^{18,19} מוטב שנהפך לו שלייתו וכו'.

שמביא לידי מעשה". מכאן שהמעשה הוא העיקר, והתלמוד גדול רק משום שהוא מביא לידי מעשה. ועוד אמרו חז"ל: "הלומד שלא לעשות, מוטב שנהפך לו שלייתו וכו'".

מדברי חז"ל משתמע שהמעשה הוא העיקר, והתלמוד גדול רק מפני שהוא מביא לידי מעשה. חז"ל מנסחים זאת בחריפות: מי שלומד בלי כוונה לקיים, מוטב היה לו שלא נולד.

ובירושלמי²⁰ אמרו על פסוק וכל חפצים לא ישוו בה^{21,22,23} אפילו חפצי שמים שכל המצות אינן כדאי אפילו לדבר אחד של דברי תורה שמעלת עסק התורה יתירה על מעלת קיום המצות.

ובירושלמי אמרו על הפסוק "וכל חפצים לא ישוו בה": אפילו חפצי שמים; כלומר, אין כל המצוות שקולות אפילו לדבר אחד מדברי תורה, שכן מעלת העיסוק בתורה גדולה ממעלת קיום המצוות.

ואולם, לכאורה הירושלמי מלמד את ההפך: אפילו "חפצי שמים" — המצוות — אינם שקולים לדבר אחד מדברי תורה. כך מתעוררת סתירה בשאלה מה גדול יותר, לימוד התורה או קיום המצוות.

וגם בגמ' [בגמרא] שלנו (במ"ק [במועד קטן] ד"ט ע"ב) רמו קראי אהדדי כתיב וכל חפצך לא ישוו בה²⁴ חפצך ולא חפצי שמים.²⁵

וגם בגמרא שלנו (במועד קטן דף ט ע"ב) מעמידים פסוקים זה מול זה: נאמר "וכל חפצך לא ישוו בה" — חפצך, ולא חפצי שמים.

הגמרא במועד קטן מציינת שיש הבדל בין שני פסוקים במשלי. בפסוק אחד נאמר ש"חפצך" אינם שקולים לתורה, ומשמע ש"חפצי שמים" — המצוות — כן יכולים להיות שקולים לה.

וכתיב וכל חפצים לא ישוו בה אפי' [אפילו] חפצי שמים, ומשני כאן במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים וכאן במצוה שאפשר לקיימה ע"י אחרים שמצוה שאפשר לקיימה ע"י אחרים יניחנה ויעסוק בתורה.²⁶ ונאמר: "וכל חפצים לא ישוו בה" — אפילו חפצי שמים אינם משתווים לה. והגמרא מתרצת: כאן מדובר במצווה שאי אפשר לקיימה באמצעות אחרים, וכאן במצווה שאפשר לקיימה באמצעות אחרים; מצווה שאפשר לקיימה באמצעות אחרים, יניח אותה ויעסוק בתורה.

הפסוק האחר אומר ש"כל חפצים" אינם משתווים לתורה, אפילו המצוות. הגמרא מיישבת את הסתירה: מצווה שאחרים יכולים לקיים אינה דוחה את לימוד התורה, אבל מצווה שרק אדם זה יכול לקיים — דוחה אותו.

4 ולכאורה אינו מובן שהרי כל התורה אינו רק פירוש וביאור כיצד תהא המצוה נעשית ואיך ילמוד הוא כעת, לכאורה הדבר אינו מובן: הרי כל התורה אינה אלא פירוש וביאור כיצד יש לקיים את המצווה. כיצד עליו ללמוד את

הקושי הוא שכל התורה היא בעיקרה הסבר כיצד לקיים את המצוות. כיצד ייתכן שלימוד ההסבר יהיה גדול יותר מקיום הדבר שאותו הוא מסביר?

פירוש וביאור [וביאור] המצוה והמצוי [והמצות / והמצוה] עצמה תיעשה ע"י אחרים [אחריה]. ועמ"ש מזה בד"ה וידבר אלקים²⁷ כו' לאמר אנכי כו'.

פירוש המצווה וביאורה, בעוד שהמצווה עצמה נעשית בידי אחרים? ועיינו כמה שנכתב על כך במאמר הפותח במילים "וידבר אלקים וגו' לאמר אנכי וגו'".

לכאורה מוזר להניח לאחרים לקיים את המצווה בזמן שהוא לומד את הלכותיה. אדמו"ר הזקן מפנה את הקורא למאמר "וידבר אלקים..." לאמר אנכי...", שבו נידון העניין בהרחבה.

וגם להבין מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] כל העוסק בתורת עולה²⁸ כאילו הקריב עולה והעוסק בתורת מנחה כאלו הקריב מנחה.

[צריך] גם [להבין] את מאמר חז"ל: "כל העוסק בהלכות עולה, כאילו הקריב עולה; והעוסק בהלכות מנחה, כאילו הקריב מנחה".

שאלה נוספת: חז"ל אומרים שלימוד הלכותיו של קרבן נחשב כאילו האדם הקריב אותו. מתעוררת השאלה כיצד לימוד בלבד יכול להיחשב כמעשה עצמו.

והלא הקרבנות תלויים בבהמ"ק [בבית המקדש] ובמזבח וההקרבה תלויה בכהנים דוקא. והיאך מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב והוא איש זר אשר לא מבני הכהנים

אבל הרי הקרבנות תלויים בבית המקדש ובמזבח, והקרבנות תלויה דווקא בכהנים. כיצד אפוא מחשיב לו הכתוב כאילו הקריב את הקרבן, בשעה שהוא זר ואינו מבני הכהנים,

הקרבנות קרבן דורשת בית מקדש, מזבח וכוהן. מי שלומד עשוי להיות יהודי מן השורה, שאינו כוהן.

וגם אין כאן לא בהמ"ק [בית המקדש] ומזבח. (ועמ"ש מזה ג"כ במ"א בד"ה בשעה שהקדימו²⁹ ישראל נעשה לנשמע).

וגם אין כאן לא בית מקדש ולא מזבח? (ועיינו במה שנכתב על כך גם במקום אחר, במאמר הפותח במילים "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע").

יתר על כן, כיום אין כלל בית מקדש או מזבח; כיצד אפוא אפשר לראות בלימוד כאילו הוקרב קרבן? ההפניה שבסוגריים היא למאמר "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע", שבו העניין נידון בהרחבה.

ויוכן כל זה ע"פ ביאור ענין מעלת התו' [התורה] בכללה שהיא מצוה לכל א' וא' ללמוד כל הלכו' [הלכות] התורה אפילו הלכו' [הלכות] שאינן צריכות לכל אדם כגון דיני הוראת איסור והיתר שאינה מסורה כל זה יובן מתוך הסבר מעלתה של התורה בכללותה: יש מצווה על כל אחד ואחד ללמוד את כל הלכות התורה, אפילו הלכות שאינן נחוצות לכל אדם, כגון הלכות פסיקה בדיני איסור והיתר, שנמסרו

התשובה תובן מתוך העמקה בערכה של התורה בכללותה. כל יהודי חייב ללמוד את כל הלכותיה, אפילו הלכות שלא יזדקק להן למעשה, כגון הכללים להכרעה בשאלות של איסור והיתר.

אלא למורי הוראות וכגון משפטים שבין איש לרעהו שאינן מסורים אלא לדיינים ואעפ"כ [ואף על פי כן] המצוה היא על כל אדם אפילו מי שאינו רוצה להיות דיין ומורה הוראה בישראל:

רק למורי הוראה, וכן דיני ממונות שבין אדם לחברו, שנמסרו רק לדיינים. ואף על פי כן, המצווה מוטלת על כל אדם, גם על מי שאינו רוצה להיות דיין או מורה הוראה בישראל.

כך גם דיני ממונות נמסרו לדיינים, ואף על פי כן כל יהודי מצווה ללמוד אותם, גם אם אין בכוונתו לשמש דיין או מורה הוראה. מכאן שללימוד התורה יש ערך בפני עצמו, מעבר להדרכה למעשה.

קטע 3 • 51-8

התורה כלבושו של ה'

5 ב והענין הוא כי הנה כתיב והיו הדברים האלה וגו'. ודברת בם³⁰ בשבתך בביתך³¹ וגו',

ב. וענין הדברים הוא כך: נאמר "והיו הדברים האלה וגו'", "ודיברת בם בשבתך בביתך וגו'".

הסעיף השני פותח את התשובה בפסוקים של קריאת שמע: "הדברים האלה" צריכים להיות על לבך, ועליהם יש לדבר בבית ובדרך.

דלכאורה פיי הדברים האלה היינו האמורים בקי"ש [בקריאת שמע] דעלה קאי ובאמת מצות קי"ש [קריאת שמע] היא בשחרית וערבית בלבד ולא כל היום ואיך נאמר ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך כו'.

לכאורה, "הדברים האלה" פירושם הדברים שנאמרים בקריאת שמע, שעליהם מוסב הפסוק. אולם למעשה, מצוות קריאת שמע היא רק בבוקר ובערב, ולא כמשך כל היום. אם כן, כיצד נאמר "ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך וגו'?"

אם "הדברים האלה" פירושם קריאת שמע עצמה, מתעוררת בעיה: מצוות קריאת שמע חלה רק בבוקר ובערב, ואילו הפסוק מדבר על כל הזמנים.

דמשמע כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשה³² בין בשבתך בביתך בין בלכתך בדרך כו'.

שהרי משתמע מכך שיש לדבר בהם כל היום וכל הלילה, בלי הפסק, בין בשבתך בביתך ובין בלכתך בדרך וגו'.

לשון הפסוק, ישיבה בבית והליכה בדרך, מרמזת שיש לדבר בהם תמיד, ביום ובלילה. הביטוי מהדהד את דברי ישעיהו על השומרים שאינם מחרישים כל היום וכל הלילה.

אלא ודברת בם³³ בדברי תורה כתיב, וא"כ צריך להבין מהו הדברים האלה דמשמע דקאי על הדברים האמורים למעלה אחד ואהבת כו'

אלא "ודברת בם" נאמר על דברי תורה. ואם כן, צריך להבין מה הם "הדברים האלה", שהרי משתמע שהכוונה לדברים שנאמרו קודם לכן: "אחד" ו"ואהבת וגו'".

הגמרא מיישבת ש"ודברת בם" מתייחס לדברי תורה, שלומדים בכל עת. אך "הדברים האלה" עדיין נראים כמפנים לפסוקים שלפני כן, "אחד" ו"ואהבת"; לכן יש להבין מה הקשר בין לימוד התורה ובין הפסוקים הללו.

(ועי' מענין על לבבך ברבות בקהלת בפסוק כל הנחלים הולכים אל הים ובפסוק דברתי אני עם לבי).

(ועיין בעניין "על לבבך" במדרש רבה על קהלת, בפסוק "כל הנחלים הולכים אל הים", וכן בפסוק "דיברתי אני עם לבי").

הערה מוסגרת זו מפנה את הקורא למדרש רבה על קהלת, הדין במשמעות הביטוי "על לבבך".

אך הנה נודע פיי מלת אחד שהוא לבדו³⁴ הוא בשמים וארץ ודי' רוחות העולם כמו שהיה לבדו קודם בריאת העולם.

אך הנה ידוע פירוש המילה "אחד": שהוא לבדו נמצא בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם, כפי שהיה לבדו קודם בריאת העולם.

"אחד" שבקריאת שמע פירושו שה' לבדו בכל הבריאה, למעלה, למטה ובכל הכיוונים, בדיוק כפי שהיה לפני שנברא דבר. הבריאה אינה מוסיפה לו דבר ואינה משנה אותו.

וכמ"ש אני ה' לא שניתי משום דכולא קמיה כלא ממש חשיב, ואין העולמות תופסים מקום כלל רק בשכמל"ו [ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד],³⁵ מלכותך מלכות³⁶ כל עולמים שמבחי מלכותו נתהווה בריאת העולמות מאין ליש,

וכמו שנאמר: "אני ה' לא שניתי", משום שהכול נחשב לפניו לאין ממש, והעולמות אינם תופסים מקום כלל; אלא [בבחינת] "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", "מלכותך מלכות כל עולמים": מבחינת מלכותו נבראו העולמות מאין ליש,

"אני ה' לא שניתי", משום שהעולמות אינם נחשבים לפניו כלל. יש להם מקום וקיום רק מכוח בחינת מלכותו, שאלה מתייחסים הביטוי "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" והפסוק "מלכותך מלכות כל עולמים"; ממלכות נבראים העולמות מאין ליש.

וכמאמר יחיד חי העולמים מלך³⁷ דהא דכולא קמ" [קמיה] כלא חשיב היינו קמיה דוקא משא"כ בבחי מלכותו הוא שכינת עוזו השוכנת בתחתונים

וכמאמר "יחיד חי העולמים מלך". שהרי מה שנאמר שהכול נחשב לפניו לאין, פירושו: לפניו דווקא; ואילו בבחינת מלכותו, היא שכינת עוזו השוכנת בתחתונים,

הנוסח מתפילת שחרית, "יחיד חי העולמים מלך", כולל את שני הצדדים. "הכול נחשב לאין" נכון "לפניו", בעצמותו; ואילו בבחינת מלכותו הוא שוכן בעולמות התחתונים באמצעות השכינה.

והיינו ע"י רבוא רבבות צמצומים שיהא נגלה כבוד מלכותו ית', (ועמ"ש מזה ע"פ שיר השירים.³⁸ וע"פ צאינה וראינה לא³⁹ זו מחבבה כו'), ואי לזאת ואהבת את⁴⁰ הוי' אלהיך ממש

והיינו באמצעות רבבות רבבות של צמצומים, כדי שכבוד מלכותו ית' יתגלה. (ועיינו במה שנכתב על כך על הפסוק "שיר השירים", ועל "צאינה וראינה": "לא זו מחבבה" וכו'). לכן נאמר: "ואהבת את הוי' אלקיך" — ממש,

כדי שמלכותו תתגלה בעולמות, האור עובר רבבות רבבות של צמצומים. מכאן עובר אדמו"ר הזקן אל "ואהבת את הוי' אלקיך": האהבה הנדרשת היא שהוי', שהוא למעלה מן העולמות, יהיה באמת "אלקיך".

דהיינו להיות האהבה ורעותא דלבא להבטל אליו ית' ממש להיות נפשו נכללת ובטלה במציאות באור אי"ס ב"ה ממש דכולא קמיה כלא ממש חשיב.⁴¹

כלומר, שתהיינה אהבה וכמיהת הלב להתבטל אליו ית' ממש, עד שנפשו תיכלל ותתבטל ממציאותה באור אין סוף ברוך הוא עצמו, שהרי הכול נחשב לפניו ממש כאין.

אהבה זו היא הכמיהה להתבטל לפני ה' לחלוטין, כך שהנפש תיכלל באור אין סוף. אהבה כזו נובעת מן הידיעה שלפניו הכול נחשב ממש כאין.

וזהו אחד ואהבת שמבחינת אחד נמשך להיות האהבה ורעותא דלכא בנפש האדם להיות הוי' ממש אלהיך

וזהו "אחד" ואחריו "ואהבת": מבחינת "אחד" נמשכת לאדם היכולת שתהיינה בנפשו אהבה וכמיהת הלב, עד שהוי' יהיה ממש "אלקיך".

לכן "ואהבת" בא אחרי "אחד": ההכרה באחדות ה' מולידה בנפש אהבה וכמיהה להיכלל בו. באמצעותה הוי' נעשה באמת "אלקיך".

והיינו ע"י עסק התורה דכתיב עוטה אור כשלמה⁴² שאור התורה עוטה הקב"ה כשלמה שאור א"ס ב"ה ממש מתלבש בהתורה

והיינו באמצעות העיסוק בתורה, ככתוב: "עוטה אור כשלמה". אור התורה עוטף את הקדוש ברוך הוא כשלמה, שכן אור אין סוף ברוך הוא עצמו מתלבש בתורה.

מגיעים לאהבה זו באמצעות לימוד התורה. בפסוק נאמר שה' מתעטף באור כשלמה: התורה היא אותה שלמה, ואור אין סוף עצמו מתלבש בה.

(ועמ"ש מזה בד"ה ועשו להם ציצית.⁴³ ועיין עוד מזה בפ' תולדות קמ"ב ב'. תרומה קס"ד⁴⁴ בפ' פנחס רמ"ה ב').

(ועיין במה שנכתב על כך במאמר המתחיל "ועשו להם ציצית". ועיין עוד בנושא זה בפרשת תולדות, קמ"ב ע"ב; תרומה, קס"ד; בפרשת פנחס, רמ"ה ע"ב.)

ההערה בסוגריים מפנה למאמר על ציצית ולמקומות בזהר בפרשות תולדות, תרומה ופנחס, העוסקים באותו עניין.

ועל זה נאמר לבושיי [לבושין / לבושים] כתלג חיוור⁴⁵ כי תחלת הויית השלג הוא מן המים⁴⁶ שנקרשו ונעשו שלג ואח"כ כשנפשר ונמס חוזר למים, כך הויית לבוש התורה הוא מבחי' המים שהיא בחי' חכמה עילאה חכים ולא בחכמה ידיעא.⁴⁷

ועל כך נאמר: "לבושו כתלג חיוור". השלג נוצר תחילה ממים שקפאו ונעשו שלג, ואחר כך, כשהוא מפשיר ונמס, הוא חוזר להיות מים. כך גם לבוש התורה נוצר מבחינת המים, שהיא בחינת חכמה עילאה — "חכים ולא בחכמה ידיעא".

במראה דניאל מתואר לבושו של ה' כלבן כשלג. השלג הוא מים שקפאו, וכשהוא נמס הוא חוזר להיות מים; כך התורה, שהיא ה"לבוש", נובעת מ"מים" — חכמה עילאה, חכמה שמעבר לכל חכמה שאפשר לדעת.

ומזה נמשך ג"כ בתורה גשמיות שלפנינו להיות גילוי בחיי חכמתו ורצונו ית'. וזהו חכמה בראש וחכמה בסוף.⁴⁸

ומכאן נמשכת גם לתורה הגשמית שלפנינו התגלות של בחינת חכמתו ורצונו ית'. וזהו "חכמה בראש וחכמה בסוף".

אותה חכמה עילאה נמשכת אפילו אל התורה כפי שהיא לפנינו, בצורתה הגשמית, ובה מתגלים חכמתו ורצונו של ה'. הביטוי "חכמה בראש וחכמה בסוף" מבטא שאותה חכמה נמצאת הן במקורה והן בנקודה התחתונה ביותר.

6 והנה כתיב שער רישיי [רישיה] כעמר נקא⁴⁹ אלו הן המשכות כל פרטי ההלכות שבתורה וכמ"ש קווצותיו תלתלים⁵⁰ וגוי

והנה נאמר: "שער ראשו כעמר נקי" — אלה הן המשכות של כל פרטי ההלכות שבתורה, וכמו שנאמר: "קווצותיו תלתלים" וגוי:

אותו פסוק בספר דניאל אומר ששער ראשו של ה' דומה לעמר נקי. ה"שערות" מסמלות את פרטי ההלכות הרבים שבתורה, כפי שחז"ל דורשים את "קווצותיו תלתלים" — תל תלים של הלכות.

תילי תלים של הלכות⁵¹ שהן המשכות מבחי שערות בלבד שהם בחי הארה מצומצמת ומועטת מעט מזעיר ע"י צמצומים רבים ושונים כמ"ש נפלאותיך ומחשבותיך אלינו⁵² אין

תל תלים של הלכות, שהן המשכות מבחינת שערות בלבד, כלומר הארה מצומצמת ומועטת, מעט מזעיר, על ידי צמצומים רבים ושונים. וכמו שנאמר: "נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין"

השערות צומחות מן הראש, אך חיות מועטה בלבד עוברת דרכן; כך פרטי ההלכות הם זיו זעיר ומצומצם ביותר של האלוקות. הפסוק מתהילים מובא כדי להראות כמה צמצומים מפרידים בין ה' לבינינו.

ערוך אליך אגידה ואדברה עצמו מספר שלהיות המשכת נפלאותיך ומחשבותיך אלינו בעסק התורה שלפנינו המלוכשת בגשמיות עצמו מספר הצמצומים רבים ריבוא רבבות מדרגות עד אין מספר.

ערוך אליך, אגידה ואדברה עצמו מספר. כלומר, כדי שתהיה המשכה של "נפלאותיך ומחשבותיך אלינו" בלימוד התורה שלפנינו, המלוכשת בגשמיות, נדרשים צמצומים "עצמו מספר" — רבבות רבבות מדרגות, עד אין מספר.

הפסוק אומר שנפלאותיו ומחשבותיו של ה' מגיעות אלינו, אף שאין להן כל ערך ביחס אליו והן "עצמו מספר". אדמו"ר הזקן מפרש את "עצמו מספר" כמתייחס לצמצומים הרבים מספור הנדרשים כדי שחכמתו תתלבש בתורה הגשמית שאנו לומדים.

(ועמ"ש מזה ע"פ⁵³ ויהי מקץ) כי אין ערוך אליו ית' כלל וכמו שנודע פ"י ערך במספר שאפילו אחד לגבי אלף אלפים ורבבות נקרא בשם ערך

(וראו מה שנכתב על כך על [הפסוק] "ויהי מקץ"). שהרי אין לו יתברך ערוך כלל; וכידוע, במובן המספרי של "ערך", גם אחד ביחס לאלפים ולאלפים רבים נחשב כר"השוואה,

ההערה שבסוגריים מפנה למאמר על "ויהי מקץ" שבתורה אור. הביטוי "אין ערוך אליך" מדויק: גם אחד לעומת מיליונים עדיין נחשב "בר" השוואה", שכן שניהם שייכים לעולם המספרים.

שהם מסוג א' שהכל נופל תחת סוג המספר, משא"כ לגבי אור א"ס ב"ה שכשמו כן הוא אין לו סוף כו' לא שייך ערך כלל.^{54, 55}

משום שהם מאותו סוג, שהרי הכול נכלל בקטגוריה של מספר; אבל ביחס לאור אין סוף ברוך הוא, שכפי שמו כן הוא — אין לו סוף וכו', לא שייך כלל לומר שיש לו ערך.

אפשר תמיד להשוות בין דברים מאותו סוג, גם אם גודלם שונה מאוד. אבל אור אין סוף, כפי שמעיד שמו, אין לו סוף, ולכן שום דבר סופי אינו עומד ביחס אליו.

7 והנה כתיב סלסלה ותרוממך⁵⁶ פ"י סלסלה לסלסל ולהפריד השערות שלא יהיו מעורבים ומבולבלין כמארז"ל [כמאמר רבותינו זכרונם לברכה] לא ידעו רבנן⁵⁷ מאי סלסלה⁵⁸ עד דשמעי וכו' דהוה מהפך במזי"י כו' והנה נאמר: "סלסלה ותרוממך". פירוש "סלסלה" הוא לסלסל ולהפריד את השערות, כדי שלא יהיו מעורבות וסבוכות, כפי שאמרו רבותינו ז"ל: "לא ידעו רבנן מאי סלסלה עד דשמעי" וכו', "דקא מהפך במזי"ה" וכו'.

בספר משלי נאמר על התורה: "סלסלה ותרוממך". החכמים לא ידעו מה פירוש "סלסלה" עד ששמעו שפחה אומרת לאדם שהיה מסלסל בשערו שוב ושוב: "עד מתי אתה מסלסל בשערך?"

שהסלסול הוא בשערות להפרידם שלא יהא עירוב נימא בחברתה, וכך צריך להפריד כל ההלכות שבגמ' [שבגמרא] שלא יהי' [יהיה] עירוב ובלבול בין הלכה להלכה.

הסלסול נעשה בשערות, כדי להפריד ביניהן ושלא תתערב שעה אחת בחברתה. וכך יש להפריד את כל ההלכות שבגמרא, כדי שלא יתערבבו ולא יתבלבלו זו בזו.

סלסול השיער מפריד בין השערות כדי שלא יסתבכו. בדומה לכך, יש לשמור על כל הלכה שבגמרא בנפרד, כדי שלא תתבלבל עם הלכות אחרות.

וכמו שמצינו בכמה מקומות בתלמוד דקאמרי ורמינהו וכו' ומשני לא קשיא הא ר' [רבי] מאיר כו' שמבררין ומלבנין כל הלכה לעצמה שלא תהא הלכה אחרת סותרת אותה ומבלבלתה.

וכך אנו מוצאים בכמה מקומות בתלמוד, שנאמר בהם: "ורמינהו" וכו', והתשובה היא: "לא קשיא, הא רבי מאיר" וכו'. כך מבררים ומלבנים כל הלכה בפני עצמה, כדי שהלכה אחרת לא תסתור אותה ולא תבלבל אותה.

כך עושה התלמוד כשהוא מציג סתירה בין שתי מימרות ומשיב: "הא רבי מאיר" — זו דעת רבי מאיר, והאחרת היא דעתו של חכם אחר. כל הלכה מתבררת על פי עניינה, כדי שהלכה אחרת לא תסתור אותה.

8 והנה בבחינת סלסול הזה כתיב ותרוממך שנפש האדם מתרוממת ע"י זה לבחיי שער רישיי [רישיה] כעמר נקא⁵⁹ והוא מקור התורה שהתורה היא

והנה, על בחינה זו של סלסול נאמר: "ותרוממך". באמצעותה מתרוממת נפש האדם לבחינת "שער ראשו כעמר נקא", וזהו מקור התורה. שכן התורה היא

"ותרוממך": ברור ההלכות מרומם את הנפש לבחינת "שער ראשו", מקור התורה. התורה עצמה היא בחינת לבוש.

רק בחיי לבוש עוטה אור כשלמה⁶⁰ משא"כ התרוממות זו היא למעלה מבחי לבוש שהיא נוגעת לעצמיות אור א"ס ב"ה ממש (ועמ"ש במ"א ע"פ הנותן שלג כצמר⁶¹ מענין לכושיה כתלג ושער רישיה כו'): :

רק בחינת לבוש, "עוטה אור כשלמה"; ואילו התרוממות זו היא למעלה מבחינת לבוש, שכן היא נוגעת ממש בעצמות אור אין סוף ברוך הוא. (וראו מה שנכתב במקום אחר על [הפסוק] "הנותן שלג כצמר", בעניין "לכושיה כתלג" ו"שער רישיה" וכו').

התורה כפי שאנו לומדים אותה היא ה"לבוש" של ה', ואילו מקורה, ה"שער", מחובר לראש עצמו ונעלה מן הלבוש. לכן התרוממות זו נוגעת בעצמות אור אין סוף; ההערה שבסוגריים מפנה למאמר על "הנותן שלג כצמר", העוסק בשני הדימויים.

קטע 4 • 91-13

שמחת התורה ודבר ה' בפי הלומד

9 ג וכאשר ישכיל ויתבונן האדם בנפשו איך שע"י סלסול הלכות של התורה תתרומם נפשו לעלות לאור א"ס ב"ה ממש ממילא יגיל וישמח בחדוות ה' הוא

3. וכאשר אדם מבין ומתבונן בנפשו כיצד, באמצעות העיסוק המעמיק בהלכות התורה, נשמתו מתרוממת ועולה ממש אל אור אין סוף, ברוך הוא, ממילא הוא יתמלא גיל וישמח בחדוות ה', כלומר,

סעיף ג' מסיק את המסקנה המעשית. כאשר אדם מתבונן בכך שבירור ההלכות מעלה את נשמתו אל אור אין סוף עצמו, השמחה באה מאליה — שמחתו של ה' עצמו.

אור א"ס ב"ה מקור החיים מקור התענוגים יותר מרוב כל אפילו מחיי עוה"ב [עולם הבא] ג"ע [גן עדן] תחתון ועליון שאין זה אלא זיו כו', וגם בבחי' זיו הזה אמרו על אחר מוטב דלידייניה⁶² כו'.

אור אין סוף, ברוך הוא, מקור החיים ומקור התענוגים, נעלה מכל שפע של כל הדברים, אף יותר מחיי העולם הבא, בגן עדן התחתון והעליון, שהרי כל אלה אינם אלא זיו כו'. וגם על זיו זה אמרו בנוגע לאחר: "מוטב שיידון" כו'.

שמחה זו עולה על כל תענוג אחר, אפילו על גן עדן, שאינו אלא זיו של ה'. הגמרא אומרת שלטובת אחר היה שיידון ואחר כך ייכנס לעולם הבא, ומכאן שאפילו זיו זה יקר ערך.

10 ומכ"ש [ומכל שכן] וק"ו [וקל וחומר] שישים נפשו בכפו להיות כל ישעו וכל חפצו בעסק התורה להתענג על

ה' ממש שהוא מקור החיים ומקור התענוגים

ועל אחת כמה וכמה, קל וחומר, שימסור את נפשו כדי שכל ישעו וכל חפצו יהיו בעיסוק בתורה, ולהתענג על ה' עצמו, שהוא מקור החיים ומקור התענוגים.

אם אפילו ההארה של גן עדן יקרה כל כך, על אחת כמה וכמה שעל האדם להקדיש את עצמו כולו ללימוד התורה, שבו הוא מתענג על ה' עצמו. ה' הוא מקור כל החיים וכל התענוג, ולא רק השתקפות שלהם.

ואף שאין התענוג הזה נראה ונגלה בהתגלות היינו משום שגדול כח התענוג ההוא שאין העולמות יכולים לסובלו

ואף שתענוג זה אינו נראה ואינו מתגלה בגלוי, הרי זה משום שכוחו של אותו תענוג גדול כל כך, עד שהעולמות אינם יכולים לשאתו,

אפשר להקשות שתענוג זה אינו מורגש. אדמו"ר הזקן משיב שהוא נסתר דווקא משום שהוא גדול מדי: העולמות לא היו יכולים לשאתו אילו התגלה.

ולכן אינו בא לידי גילוי בהשגת הנבראים ואדרבה כ"ש [כל שכן] וק"ו [וקל וחומר] השמחה גדולה יותר לאלהים בהתכוננות נפשו

ולכן אינו בא לידי גילוי בהשגת הנבראים. ואדרבה, קל וחומר שהשמחה בה' גדולה יותר בהתכוננות נפשו,

לכן הנבראים אינם יכולים לתפוס את התענוג. אך אין בכך כדי להפחית את השמחה; להפך, היא גדולה יותר כאשר האדם מתכונן בכך.

שבדאי שורה עליו גילוי העונג העליון ב"ה מה שאינו נתפס ונקלט בשום השגה ולית מחשבה תפיסא ב" [ביה],⁶³ וכן בעסק התורה שהיא בחי' לבושי' [לבושי' / לבושים] כתלג חיור,

שבדאי שורה עליו גילוי התענוג העליון, ברוך הוא, שאינו נתפס ואינו נקלט בשום השגה, ו"לית מחשבה תפיסא ביה" — אין מחשבה יכולה לתפוס אותו. וכך גם בעיסוק בתורה, שהיא בחינת "לבושו כתלג חיור":

אדם המתכונן בכך יודע שגילוי התענוג העליון שורה עליו בוודאי, אף ששום שכל אינו יכול לתפוס אותו, שכן "לית מחשבה תפיסא ביה" — אין מחשבה יכולה לתפוס אותו. לאחר מכן עובר אדמו"ר הזקן ללימוד התורה, שהוא "לבושו".

הנה נודע שהמחשבה והדיבור של האדם הן בחיי לבושים מחשבה לבוש הפנימי ודיבור לבוש האמצעי וא"כ כשנפשו של אדם מתלבשת במחשבה ודיבור של התורה

הרי ידוע שהמחשבה והדיבור של האדם הם בחינת לבושים: המחשבה היא הלבוש הפנימי, והדיבור הוא הלבוש האמצעי. ואם כן, כאשר נשמת האדם מתלבשת במחשבה ודיבור של התורה,

המחשבה והדיבור הם לבושי האדם: באמצעותם הנשמה מבטאת את עצמה; המחשבה פנימית יותר, והדיבור חיצוני ממנה. כאשר אדם חושב ואומר דברי תורה, נשמתו מתלבשת בהם.

הנה היא מתלבשת בלבושו של הקב"ה לבושיי [לבושין / לבושים] כתלג חיוור ממש ואין קרבת ה' ממש יותר מזה כמו ע"ד משל שנים שמתכסים בטלית אחד.

הרי היא מתלבשת בלבושו של הקב"ה ממש, "לבושו כתלג חיוור", ואין קרבת ה' גדולה מזו. הדבר דומה, בדרך משל, לשניים המתכסים בטלית אחת.

מכיוון שהתורה היא לבושו של ה', הלומד מתלבש באותו לבוש שה' מתלבש בו. זו הקרבה הגדולה ביותר האפשרית, כמו שני אנשים המתעטפים בטלית אחת.

(ועמ"ש סד"ה ואשה כי תדור),⁶⁴ ובזה יובן מה שבפרשה שניה של ק"ש [קריאת שמע] אומרים ונתתי מטר ארצכם וכו' ונתתי עשב בשדך^{65.66} כו'.

(וראה מה שכתוב בסוף המאמר המתחיל "ואשה כי תדור"). ובכך יובן מדוע בפרשה השנייה של קריאת שמע אומרים: "ונתתי מטר ארצכם וכו', ונתתי עשב בשדך וכו',

הדבר מסביר גם את הפרשה השנייה של קריאת שמע, שבה משה אומר "ונתתי מטר" ו"ונתתי עשב" בגוף ראשון, כאילו הוא עצמו הנותן.

כאלו מדבר בעדו ובאמת הקב"ה הוא הנותן ומשה רבינו ע"ה [עליו השלום] אמר זה לפי ששכינה מדברת מתוך גרונו של משה.^{67.68}

כאילו הוא מדבר על עצמו, ואילו באמת הקב"ה הוא הנותן. ומשה רבנו עליו השלום אמר זאת משום שהשכינה מדברת מתוך גרונו של משה.

באמת ה' הוא הנותן את הגשם; משה יכול היה לומר "אני" משום שהשכינה דיברה מתוך גרונו. הוא ביטל את עצמו כל כך, עד שדברי ה' עברו דרכו.

11 וזהו מאמר השכינה שבגרונו שאומרת ונתתי, אבל מה שאנחנו אומרים ג"כ ונתתי אינו מוכן לכאורה אלא היינו ע"י שאומרים תחלה לאהבה את⁶⁹ ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם.

זהו מאמר השכינה שבגרונו, האומרת "ונתתי". אך לכאורה אין מוכן כיצד גם אנחנו אומרים "ונתתי". אלא שהדבר הוא על ידי שאומרים תחילה: "לאהבה את ה' אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם".

השכינה שבגרונו של משה יכולה לומר "ונתתי", אך כיצד אנו יכולים לומר זאת כשאנו קוראים קריאת שמע? התשובה היא שאנו אומרים תחילה את הפסוק "לאהבה את ה' אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם".

והיינו מסירת נפש ולא בשביל שלא יהא כופר בה' ממש אלא היינו ביטול היש וגסות הרוח שבאדם שאמרו רז"ל [רבותינו זכרונם לברכה] כל מי שיש בו גסות הרוח ראוי לגדעו⁷⁰ כאשירה

והיינו מסירות נפש, לא כדי שלא לכפור בה' ממש, אלא ביטול היש וגסות הרוח שבאדם, שעליה אמרו חז"ל: "כל מי שיש בו גסות הרוח ראוי לגדעו כאשירה".

"בכל נפשכם" פירושו מסירות נפש, אך לא רק הנכונות למות ולא לכפור בה'. פירושו ויתור על תחושת העצמיות והגאווה, שהחכמים מגנים בחריפות רבה ומשווים את האדם הגאווה לאשירה — עץ שעבדו לו כאליל ושיש לגדוע אותו.

(בסוטה דף ה' ע"א) שהוא בבחי' אשירה ממש שעושה את עצמו ליש ודבר נפרד מיחודו ית',

(סוטה דף ה' ע"א), שהוא ממש בבחינת אשירה, שכן הוא עושה את עצמו ליש ולדבר נפרד מיחודו ית'.

האדם הגאווה דומה ממש לאליל, מפני שהוא עושה את עצמו לישות נפרדת מיחודו של ה'. זו מהותה של עבודה זרה: התייחסות לדבר כלשהו כאילו הוא קיים בפני עצמו.

וצריך להיות בבחי' ביטול ומסירת נפש לה' והיינו כמו שנודע ממאמר מודים אנחנו לך שההודאה היא אליו ית'⁷¹ כולא קמיה כלא חשיב וכל מה שלמטה מטה הוא יותר כלא ולא

וצריך להיות בבחינת ביטול ומסירות נפש לה'. והיינו, כפי שנודע ממאמר "מודים אנחנו לך", שההודאה היא אליו ית', כי הכול קמיה כלא חשיב, וכל מה שנמוך יותר נחשב עוד יותר לאין, ולא

במקום זאת, על האדם לבטל את עצמו לה', כפי שמבטאת תפילת "מודים": ההכרה בכך שהכול נחשב כאין לפניו. ככל שהדבר נמוך יותר, כך הוא נחשב יותר לאין לפניו.

כמו שנראה בערכנו שהבריאה היא יש מאין ונראה לעינינו גשמיות העולם ליש ודבר נפרד כו' כמ"ש במ"א.

כפי שהדבר נראה מנקודת מבטנו, שהבריאה היא יש מאין, וגשמיות העולם נראית לעינינו ליש ולדבר נפרד וכו', כמו שמבואר במקום אחר.

הדבר הפוך ממה שנראה לנו: העולם הגשמי נראה מוצק ועצמאי. האמת היא שלפני ה' הוא כאין.

12 וע"י ביטול זה נמשך ומתגלה יחוד אור א"ס ב"ה ממש בנפשו ויכול לומר ונתתי שאור א"ס ב"ה המתגלה

ובאמצעות ביטול זה נמשכת ומתגלה בנפשו ממש אחדותו של אור אין סוף, ברוך הוא, והוא יכול לומר "ונתתי", שכן אור אין סוף, ברוך הוא, המתגלה

כאשר אדם מבטל את עצמו, אחדותו של אור אין סוף מתגלה בנפשו. אז גם הוא יכול לומר "ונתתי", מפני שאור אין סוף שבתוכו הוא המדבר.

בו הוא הוא המדבר בו וכמ"ש במ"א כפ' ואתחנן גבי ק"ש [קריאת שמע], והוא כענין דברי אשר שמתו בפ"ך⁷² שדבר ה' ממש הוא בפיו.

בו הוא עצמו המדבר בו, כפי שמבואר במקום אחר בפרשת ואתחנן בעניין קריאת שמע. וזהו בדומה לעניין "ודברי אשר שמתו בפ"ך": דבר ה' ממש נמצא בפיו.

אדמו"ר הזקן מפנה לדיון בקריאת שמע בפרשת ואתחנן. "ודברי אשר שמתו בפ"ך" פירושו שדבר ה' עצמו נמצא בפיו של האדם.

וע"ד זה תמצא במאמר רז"ל [רבתינו זכרונם לברכה] אלו ואלו דברי⁷³ אלהים חיים שמה שב"ש [שבית שמאי] אומרים וב"ה [ובית הלל] אומרים וכן דברי אביי ורבא אין זה דבריהם ממש

ועל דרך זה תמצא באמרת חז"ל "אלו ואלו דברי אלקים חיים": דבריהם של בית שמאי ושל בית הלל, וכן דבריהם של אביי ורבא, אינם באמת דבריהם שלהם,

כך גם בלימוד התורה. כשחז"ל אומרים על הדעות החולקות של בית שמאי ובית הלל כי "אלו ואלו דברי אלקים חיים", כוונתם שאין אלה רק דעות אנושיות.

אלא דבר ה' שבפיהם, וכמו שאמר המגיד להבית יוסף אני המשנה המדברת בפ"ך.⁷⁴ וזהו ענין התורה. אך המצות הם בקיום מצות המלך⁷⁵ דוקא.

אלא דבר ה' שבפיהם. וכפי שאמר המגיד לבית יוסף: "אני המשנה המדברת בפ"ך". וזהו עניינה של התורה. אך המצוות הן דווקא קיום ציווי של המלך.

דברי החכמים הם דבר ה' שבפיהם, כפי שאמר המגיד השמימי לרבי יוסף קארו, מחבר הבית יוסף: "אני המשנה המדברת בפ"ך". זהו עניינה של התורה; המצוות, לעומת זאת, הן קיום ציווי של המלך.

13 והנה מבחי' מלכותו ית' הוא חיות כל העולמות בעלי גבול במקום ובזמן מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור⁷⁶ כל עולמים בחי' מקום דור ודור בחי' זמן ואין בחי' מקום וזמן שייך

והנה, מן הבחינה של מלכותו יתברך נמשכת החיות לכל העולמות, המוגבלים במקום ובזמן: "מלכותך מלכות כל עולמים, וממשלתך בכל דור ודור". "כל עולמים" הוא בחינת המקום, ו"בכל דור ודור" הוא בחינת הזמן. בחינת המקום והזמן שייכת

כל העולמות, המוגבלים במקום ובזמן, מקבלים את חיותם ממלכותו של ה', ממלכותו. הפסוק מדבר על "כל עולמים", שהם בחינת המקום, ועל "בכל דור ודור", שהוא בחינת הזמן.

אלא בבחי' מלכותו ית' מלך מלך וימלוך. אבל בא"ס ב"ה עצמו לא שייך בחי' זמן ומקום כלל (וכמ"ש בסש"ב [בספר של בינונים] ח"ב [חלק ב'] פ"ז [פרק ז]).

רק לבחינת מלכותו יתברך: "מלך, מלך וימלוך". אבל לגבי אין סוף ברוך הוא עצמו, בחינת הזמן והמקום אינה שייכת כלל. (כמבואר בספר של בינונים, חלק ב, פרק ז.)

המקום והזמן שייכים רק לבחינת המלכות, כפי שמתבטא בלשון התפילה "מלך, מלך וימלוך", המתארת את הדברים במונחי זמן. עצמותו האינסופית של ה' היא למעלה לחלוטין משניהם, כפי שמוסבר בתניא.

והנה עסק התורה נקרא בצלמנו^{77, 78} שהוא בבחי' למעלה מן הזמן משא"כ המצות שהן בבחי' מלכות נקרא כדמותנו ושייך בהם לשון הזמן,

והנה, העיסוק בתורה נקרא "בצלמנו", כיוון שהוא בבחינה שלמעלה מן הזמן; ואילו המצוות, שהן בבחינת מלכות, נקראות "כדמותנו", ולגביהן שייכת לשון הזמן.

אדמו"ר הזקן מפרש את הפסוק "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" כתורה ומצוות. התורה היא "בצלמנו", למעלה מן הזמן; המצוות, הנמשכות ממלכות, הן "כדמותנו" וכפופות לזמן.

לכן קיום המצות תלוי בזמן וקרבנות תלויין בזמן בהמ"ק [בית המקדש] משא"כ עסק התורה אינו תלוי בבהמ"ק [בבית המקדש] וכהן ובגדי כהונה כלל,

לכן קיום המצוות תלוי בזמן, והקרבנות תלויים בזמן בית המקדש; ואילו העיסוק בתורה אינו תלוי כלל בבית המקדש, כהן או בבגדי כהונה.

לכן המצוות והקרבנות תלויים בזמן ובבית המקדש, ואילו לימוד התורה אינו מצריך בית מקדש, כהן או בגדי כהונה. בכך מתחילה התשובה לשאלה כיצד לימוד דיני קרבן יכול להיחשב כהקרבנות.

ואף שהתורה הוא פ"י המצות מ"מ במחשבה ודבור עדיין הוא בבחי' רוחניות אבל המצות הם במעשה הגוף בפוי"מ [בפועל ממש]:

ואף שהתורה היא פירוש המצוות, מכל מקום, כשהיא במחשבה ובדיבור היא עדיין בבחינת רוחניות; ואילו המצוות נעשות בגוף, במעשה בפועל.

אף שהתורה מפרשת את המצוות, היא נשארת במחשבה ובדיבור, שהם רוחניים. את המצוות מקיימים באמצעות הגוף, בפעולה גשמית.

קדושה, קליפה וגסות הרוח

14 ד והנה זה לעומת זה ⁷⁹ עשה אלהים שכמו שנפש האלהית מתחלקת לעשר כחות שלשה שכליים ושבע

מדות דקדושה, כך יש ג"כ בקליפה

4. והנה, "את זה לעומת זה עשה אלקים": כשם שהנפש האלקית מתחלקת לעשרה כוחות — שלושה כוחות שכליים ושבע מדות של קדושה — כך ישנם כוחות מקבילים גם בקליפה.

סעיף 4 פותח בעיקרון שהי ברא את הקדושה ואת ההפך ממנה בדמות מקבילה. כשם שבנפש האלקית יש עשרה כוחות — שלושה שכליים ושבעה רגשיים — כך יש מערכת מקבילה בקליפה.

כמו חכמה דקדושה יש כנגדה חכמה דקליפה חרטומי מצרים ⁸⁰ וכן חכמים המה להרע ⁸¹ (בירמיה סי' ד') וכיוצא בשאר כחות הנפש.

כשם שיש חכמה של קדושה, כך כנגדה יש חכמה של קליפה, כמו אצל חרטומי מצרים, וכן נאמר: "חכמים המה להרע" (בירמיה, פרק ד'); וכך גם בשאר כוחות הנפש.

כנגד החכמה הקדושה עומדת חכמה של קליפה, כגון זו של חרטומי פרעה, או של אלה שירמיהו מכנה "חכמים להרע". כך הוא גם ביחס לשאר כוחות הנפש.

וזהו כלל שבסטרא דקדושה הכל בבחי' ביטול אליו ית' חכמה כח מה ⁸² משא"כ חכמה דקליפה היא בחי' יש. וכמ"ש ע"פ בעלי במות ארנון. ^{83, 84}

וזהו כלל: בצד הקדושה הכול בבחינת ביטול אליו ית'; חכמה היא "כח מה", ואילו חכמת הקליפה היא בחינת יש. וכמו שמבואר על הפסוק "בעלי במות ארנון".

ההבדל הוא שבקדושה הכול בטל לפני ה', כפי שנדרש השם חכמה כ"כ מה" — פתיחותו של מי שרואה את עצמו כ"מה", כלומר כמי שאינו תופס מקום. חכמת הקליפה, לעומתה, היא ישות ותחושת עצמי.

וזהו מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] ישראל שבחו"ל ⁸⁵ [שבחוץ לארץ] כו', כי ארץ ישראל נק' ארץ כנען לשון הכנעה וביטול (עמ"ש סד"ה ויהי בשלח פרעה) ⁸⁶ משא"כ כשהוא בבחי' גסות הרוח ויש הוא

וזהו שאמרו חז"ל: "ישראל שבחוץ לארץ" וכו'. ארץ ישראל נקראת "ארץ כנען", מלשון הכנעה וביטול (ראו מה שנכתב בסוף המאמר הפותח "ויהי בשלח פרעה"); ואילו כשהאדם נתון בגסות הרוח ובתחושת ישות, הוא...

כך מתבאר מאמר חז"ל על ישראל שבחוץ לארץ. השם כנען קשור להכנעה, ולכן ארץ ישראל מבטאת ביטול; מי שחי בגאווה ובתחושת חשיבות עצמית התרחק מתכונה זו, בכל מקום שבו הוא נמצא.

כמו עובדי עבודת כוכבים בטהרה הם שענין עובדי כוכבים ומזלות הוא כמ"ש וראית את השמש⁸⁷ ואת הירח כו' והשתחוית להם כו'.

"כעובדי עבודה זרה בטהרה". עניינם של עובדי כוכבים ומזלות הוא כפי שנאמר: "וראית את השמש ואת הירח" וכו', "והשתחוית להם" וכו'.

חז"ל מכנים יהודים כאלה "עובדי עבודה זרה בטהרה": אין הם עובדי עבודה זרה ממש, אלא הם שותפים לשורש שממנו היא נובעת. התורה מתארת עבודת כוכבים בכך שרואים את השמש והירח ומשתחוים להם.

והנה כתיב ממגד תבואות שמש^{88,89} שהשמש משפיע לתבואות הארץ וכן כל צבא השמים שהם המזלות אין לך עשב מלמטה⁹⁰ שאין לו מזל מלמעלה כו'.

והנה נאמר: "ומגד תבואות שמש" — השמש משפיעה על תבואת הארץ; וכך גם כל צבא השמים, כלומר המזלות, שהרי "אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה" וכו'.

לגרמי השמים יש השפעה ממשית: השמש מבשילה את התבואה, והמדרש אומר שלכל עשב יש מזל למעלה המכה בו ואומר לו לגדול.

אלא שהשתחויי [שהשתחויה] להם אסור מפני שמחשבים אותם ליש ודבר שהם המשפיעים ובאמת אין השפעתם מצד עצמם

אלא שההשתחוויה להם אסורה, משום שמתייחסים אליהם כאל יש ודבר, וכמי שהם עצמם המשפיעים; אך באמת אין השפעתם באה מכוח עצמם,

טעותה של עבודה זרה אינה בכך שהכוכבים אינם משפיעים כלל, אלא בכך שעובדיהם מתייחסים אליהם כאל כוחות עצמאיים, אף שהשפעתם אינה באה מהם עצמם.

אלא שהם כלי ההשפעה שבהם ועל ידם עוברת ההשפעה וכן כל עבודת כוכבים שעושה עצמה ליש ודבר אלא דקרו ליה⁹¹ אלהא דאלהא.

אלא הם כלי ההשפעה, שההשפעה עוברת בהם ועל ידם. וכך גם כל עבודה זרה עושה את עצמה ליש ולדבר, אלא שקוראים לו "אלוהי האלים".

הכוכבים אינם אלא צינורות שדרכם עובר השפע מה'. עובדי עבודה זרה, כפי שנאמר בגמרא, מכירים באלוה עליון, אך מתייחסים לכוחות הנמוכים יותר כאל ישויות עצמאיות.

משא"כ סטרא דקדושה היא בבחי' ביטול שאין עוד מלבדו⁹² וא"כ מי שנמשך אחר גסות רוחו להחשיב עצמו ליש הרי הוא כעובד עבודת כוכבים בטהרה.

ואילו צד הקדושה הוא בבחינת ביטול, [מתוך הכרה] ש"אין שום דבר מלבדו". אם כן, מי שנמשך אחר גסות רוחו ורואה את עצמו כמציאות, דומה לעובד עבודה זרה בטהרה.

קדושה פירושה הכרה שאין שום דבר מלבד ה'. לכן אדם שמתייחס לעצמו כאל משהו עצמאי דומה, בשורש הדברים, לעובד עבודה זרה, גם אם התנהגותו טהורה.

דהיינו מי שנמשך אחר בגדי כבוד להתפאר בפני בני אדם כי כבוד חכמים ינחלו⁹³ כתיב ועשית

כלומר, מי שנמשך אחר בגדי כבוד כדי להתפאר בפני אנשים. שהרי נאמר "וחכמים יירשו כבוד"; [ו] "ועשית

הדוגמה היא אדם שמבקש בגדי כבוד כדי להתפאר בפני אנשים. בספר משלי נאמר שהחכמים יורשים כבוד, והתורה מצווה לעשות את בגדי אהרן לכבוד ולתפארת.

בגדי קדש⁹⁴ לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת שהכבוד הנמשך לבחיי חכמה כח מ"ה [מה] הוא בבחי' ביטול משא"כ שאר כבוד של עוה"ז שהוא יש הוא מסטרא דקליפה.

בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת: הכבוד הנמשך לבחינת חכמה, כוח מה, הוא בבחינת ביטול; ואילו כל כבוד אחר של העולם הזה, שהוא ישות, בא מצד הקליפה.

הכבוד המגיע לחכמה, כוח מה, קדוש משום שהוא נשען על ביטול, כמו בגדי הכהונה. כבוד העולם הזה שמנפח את תחושת העצמי בא מן הקליפה.

15 ובוה יובן מה שאמרו רז"ל [רבותינו זכרונם לברכה] כך הוא דרכה של תורה⁹⁵ פת במלח⁹⁶ כו' אם אתה עושה כן אשריך בעוה"ז כו'.

ובכך יובן מה שאמרו חז"ל: "כך היא דרכה של תורה: פת במלח" וכו', "אם אתה עושה כן, אשריך בעולם הזה" וכו'.

המשנה באבות מתארת את דרכה של תורה כחיים פשוטים של פת במלח, ומבטיחה: "אשריך בעולם הזה".

ולכאורה אינו מובן מהו העוה"ז בזה אלא הענין שכאשר ישים אל לבו ההכנעה וביטול אליו ית' שבזה שורה עליו עונג עליון כנ"ל. אין לך עוה"ז גדול מזה.

ולכאורה לא מובן מהו ה"עולם הזה" שיש בכך. אלא העניין הוא שכאשר האדם שם אל לבו את ההכנעה ואת הביטול לה', על ידי כך שורה עליו תענוג עליון, כנזכר לעיל. אין לך עולם הזה גדול מזה.

מהי השמחה "בעולם הזה" שבחיים של פת במלח? זהו התענוג העליון השורה על מי שנכנע ומתבטל לה': אין בעולם הזה הנאה גדולה מזו.

16 ועל זה אמרו יפה שעה אחת^{97,98} כו'. אבל כשנמשך אחר תענוגי עוה"ז הרי ממשיך עליו סטרא דקליפה ומלביש א"ע [את עצמו] בגדים צואים וכשישים אל

ועל כך אמרו: "יפה שעה אחת" וכו'. אך כאשר אדם נמשך אחר תענוגי העולם הזה, הוא מושך עליו את צד הקליפה ומתלבש בלבושים צואים. וכאשר ייתן אל

לכן אומרת המשנה ששעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה טובה מכל חיי העולם הבא. מי שרודף אחר תענוגי העולם הזה מושך עליו את הקליפה, כאילו הוא מתלבש בבגדים צואים.

לבו שהקליפות סבכוהו לא יהי [יהיה] לו תענוג מעוה"ז כלל משא"כ כשפת במלח תאכל כו' ישמח לכו ויגל כי אין לו לכוש מסטרא דקליפה ומבגדים הצואים.

לבו שהקליפות מקיפות אותו, לא יהיה לו שום תענוג מן העולם הזה; ואילו כאשר "פת במלח תאכל" וכו', לכו ישמח ויגל, משום שאין עליו לכוש מצד הקליפה ולכושים צואים.

כאשר אדם מבין שהקליפות מקיפות אותו, תענוגי העולם הזה מאבדים בעיניו את טעמם. מי שחי בפשטות, עם פת ומלח, שמח, מפני שאינו לובש לכוש של קליפה.

אך מי שפגם והעביר את הדרך בהמשיך את לבו אחר היש והגסות, העצה היעוצה לצעוק אל ה' בצר לו צעק לבם⁹⁹ שיהא הלב צועק בקרבו מקרב

אך מי שפגם וסטה מן הדרך, בכך שהמשיך את לבו אחר הישות והגסות, העצה היעוצה לו היא לצעוק אל ה' בעת צרתו, "צעק לבם" — שהלב יזעק בקרבו, מתוך "קרב

למי שכבר נפל לגאווה, העצה היא לצעוק אל ה' מעומק הלב, כפי שנאמר במגילת איכה: "צעק לבם".

איש ולב עמוק איך לא שם לנגד עיניו אור א"ס ב"ה הסובב כל עלמין שלפניו כחשיכה כאורה¹⁰⁰ ורוחניות וגשמיות שוין וימלא בושח וכלימה וכמ"ש ולא נבוש¹⁰¹ לעולם ועד.

איש ולב עמוק: איך לא העמיד לנגד עיניו את אור אין סוף ברוך הוא, הסובב כל עלמין, שלפניו החושך כאור, והרוחניות והגשמיות שוות? והוא יתמלא בושח וכלימה, כמו שנאמר: "ולא נבוש לעולם ועד".

זעקתו מבטאת בושח: איך שכח את אור אין סוף הסובב את כל העולמות, שלפניו החושך והאור, הרוחניות והגשמיות, שווים? בושח זו עומדת גם ביסוד הבקשה בתפילת שחרית שלא נבוש לעולם.

17 וכמשל מי שהולך ערום בלא הודע לו שיש אנשים רואים אותו ואח"כ כשרואה שהאנשים רואים אותו יתמלא בושח,

הדבר דומה לאדם שמסתובב עירום, בלי לדעת שיש אנשים שמביטים בו; לאחר מכן, כשהוא רואה שאנשים מביטים בו, הוא מתמלא בושח.

המשל הוא על אדם שמסתובב עירום ואינו מודע לכך שמביטים בו; הוא אינו מתבייש עד שהוא מבין שאנשים יכולים לראות אותו.

כן ויותר מכן יש ליבוש מאור א"ס ב"ה הסובב כל עלמין דכתיב ב" [ביה] את השמים ואת הארץ אני מלא.¹⁰²

כך, ואף יותר מכך, ראוי להתבייש לפני אור אין סוף, ברוך הוא, הסובב כל עלמין, שעליו נאמר: "אני מלא את השמים ואת הארץ".

על אחת כמה וכמה שאדם צריך להתבייש לפני אור אין סוף, הממלא את השמים ואת הארץ ורואה הכול. בושחו של החוטא מתעוררת כשהוא מבין שמעולם לא היה נסתר מעיני ה'.

(ועמ"ש מזה בד"ה מנורת זהב). ¹⁰³ ועל זה נאמר כי לא יראני האדם וחי ¹⁰⁴ בחייו אינו רואה

(וראו מה שכתוב על כך במאמר המתחיל "מנורת זהב"). ועל כך נאמר: "כי לא יראני האדם וחי" — בחייו אינו רואה,

ההערה שבסוגריים מפנה למאמר "מנורת זהב". ה' אמר למשה שאדם אינו יכול לראות אותו ולחיות; חז"ל פירשו זאת כך: בחייו אין האדם רואה אותו.

אבל בשעת מיתתו רואה ¹⁰⁵ והיינו כדי שיתמלא בושה וכלימה בראותו ה' ניצב עליו ורואה במעשיו ועי"ז ישוב בתשובה שלימי [שלימה] לפניו את פניך ^{106, 107} ה' אבקש

אבל בשעת מיתתו הוא רואה. כלומר, כדי שיתמלא בושה וכלימה כשרואה את ה' ניצב עליו ורואה את מעשיו, ועל ידי כך ישוב בתשובה שלמה לפניו: "את פניך ה' אבקש",

בשעת המיתה האדם אכן רואה, והמטרה היא שיתמלא בושה כשרואה את ה' ניצב עליו ומשגיח על מעשיו. בושה זו מביאה אותו לתשובה שלמה, ככתוב: "את פניך ה' אבקש".

דהיינו לבקש פנימיות ה' גילוי אור א"ס ב"ה ממש דהיינו להחזיר פנים בפנים כנ"ל וכמים הפנים ¹⁰⁸ כתיב וזרקתי עליכם מים טהורים ¹⁰⁹ י"ג מכילין דרחמי

כלומר, לבקש את פנימיות ה', את גילוי אור אין סוף ממש, היינו לשוב ולהפנות פנים מול פנים, כפי שנזכר לעיל. ועל כך נאמר, כנגד "כמים הפנים לפנים": "וזרקתי עליכם מים טהורים" — י"ג מידות הרחמים,

הבקשה אחר "פני" ה' פירושה בקשת פנימיותו, גילוי אור אין סוף עצמו; זו התשובה שבה האדם שב ומפנה את פניו פנים אל פנים. כשם שהמים משקפים פנים, כך ה' משיב פנים אל פנים ומזריק "מים טהורים" — י"ג מידות הרחמים.

שהם בחי' פנימיות והן מקור התורה ולכך ממלא כל הפגמים שפגם בתורה. כמ"ש אנת הוא ממלא כל שמהן ¹¹⁰ ואנת הוא שלימו דכולהו ועי"ז וטהרתם.

שהן בחינת פנימיות והן מקור התורה, ולכן הן ממלאות את כל הפגמים שפגם בתורה. כמו שנאמר: "אתה הוא ממלא כל השמות, ואתה הוא שלמות כולם". ועל ידי כך: "וטהרתם".

י"ג מידות הרחמים הן פנימיותו של ה' ומקור התורה, ולכן בכוחן למלא כל פגם שאדם פגם בתורתו. זהו הטיהור שעליו נאמר: "וטהרתם".

עשרת הימים ויום הכיפורים

18 והנה על בחי החזרת פנים בפנים נתקנו כל עשרת ימי תשובה כנגד עשר כחות הנפש שבכל יום נתקן

כח אחד שביום ראשון נתקן בחי החכמה

והנה, לשם החזרת פנים בפנים נתקנו כל עשרת ימי תשובה, כנגד עשר כחות הנפש, כך שבכל יום מתוקן כוח אחד. ביום הראשון מתוקנת בחינת החכמה,

עשרת ימי תשובה, שעליהם נסבה השאלה שבפתיחה, נועדו להחזרת פנים בפנים זו. בכל יום מתוקן אחד מעשרת כחות הנפש, החל בבחינת החכמה ביום הראשון.

דהיינו מה שהלביש נפשו בחכ' [בחכמה] דקליפה שהוא בחינת יש ע"ד מ"ש ראיתי איש חכם בעיניו¹¹¹ תקוה לכסיל ממנו יבא לבחי

כלומר, [הפגם] בכך שהלביש את נפשו בחכמה של קליפה, שהיא בחינת יש, בדומה למה שנאמר: "ראיתי איש חכם בעיניו; תקווה לכסיל ממנו"; [כך ש] יבוא לבחינת

תיקון החכמה פירושו ביטול חכמת הקליפה — מצבו של מי שחכם בעיני עצמו, שעליו נאמר במשלי שיש תקווה לכסיל יותר ממנו. עליו להגיע לבחינת ביטול.

ביטול כח מה עד שביום עשירי הוא יום כיפור נתקן בחי התנשאות, ועל דבר הנ"ל נק' עליית המלי שהוא מ"ש לך ה' הממלכה בבחי ביטול,

ביטול, כוח מה. [וכן הלאה], עד שביום העשירי, שהוא יום כיפור, מתוקנת בחינת ההתנשאות. ומן הטעם שהוזכר לעיל נקראת זו עליית המלכות, וזהו שנאמר: "לך ה' הממלכה", בבחינת ביטול.

חכמה קדושה היא כוח מה, כלומר ביטול. ביום העשירי, יום כיפור, מתוקנת המדרגה האחרונה — ההתנשאות; הדבר נקרא "עליית המלכות", כשהמלכות נמסרת בחזרה לה': "לך ה' הממלכה".

לכן ביום הכפורים אסור באכילה ושתייה¹¹² ונעילת הסנדל שהן הכל בחי הלבשת היש ולהיות בבחי ביטול ממש אליו ית', ועד"ז הן כל הכריעות והשתחוואות שביום כפור שנופלים על פניהם להיות בבחי בטול.^{113, 114, 115}

לכן ביום כיפור אסורים אכילה, שתייה ונעילת הסנדל, שכן כל אלה הם בחינת הלבשת היש; וזאת כדי להיות בבחינת ביטול ממש אליו יתברך. וכך גם כל הכריעות והשתחוואות ביום כיפור, שבהן נופלים על פניהם, כדי להיות בבחינת ביטול.

כך מתבארים האיסורים ביום כיפור: אכילה, שתייה ונעילת הסנדל כולן "מלבישות" ומחזקות את תחושת היש, ולכן נמנעים מהן כדי להיות בביטול גמור. הכריעות והשתחוואות של היום מבטאות אף הן את אותו ביטול.

19 והנה יש ב' מיני גסות הרוח בחיי חיצוניות שידוע בעצמו ערכו השפל ואעפ"כ [ואף על פי כן] מחשב א"ע [את עצמו] ליש ודבר בעיני הבריות, ויש בבחי' פנימיות שהוא בחי' עצמיות הגסות שדרכו ישר בעיניו והוא באמת חשוב גם בעיני עצמו.

והנה יש שתי בחינות של גסות רוח. [האחת] בבחינת חיצוניות: האדם יודע בתוכו את ערכו השפל, ואף על פי כן רואה את עצמו כמציאות וכדבר חשוב בעיני הבריות. ויש [בחינה] בבחינת פנימיות, שהיא עצם הגסות: דרכו ישרה בעיניו, והוא חשוב באמת גם בעיני עצמו.

יש שני סוגים של גאווה. הסוג החיצוני יודע שהוא שפל, אך רוצה שאחרים יחשיבו אותו; הסוג הפנימי הוא עצם הגאווה, ובו האדם באמת מאמין שהוא צודק וחשוב גם בעיני עצמו.

20 והנה על בחינה הא' נאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם¹¹⁶ עליכם דייקא. דהיינו מה שעליכם מבחוץ.

והנה על הסוג הראשון נאמר: "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם" — עליכם דווקא, כלומר, מה שעליכם מבחוץ.

כעת נענית השאלה שפתחה את הדיון על הכפילות בלשון הפסוק. "יכפר עליכם" משתמש במילה "עליכם", שפירושה המילולי "עליכם", והיא מתייחסת לגאווה החיצונית — זו שיושבת על האדם כמו לבוש ונראית לאחרים.

ועל הבחינה הב' אמר מכל חטאתיכם דהיינו חטאת פנימיות שלכם לפני ה' תטהרו. פ"י לפני ה' קודם בחי' הוי'.

ועל הסוג השני נאמר: "מכל חטאתיכם", כלומר, החטא הפנימי שלכם: "לפני ה' תטהרו". פירוש "לפני ה'" הוא: קודם לבחינת הוי'.

"מכל חטאתיכם" מתייחס לגאווה הפנימית, שהיא חלק מהאדם עצמו. טהרתה היא "לפני ה'", כלומר, קודם לבחינת הוי' — בחינה גבוהה אף יותר משם זה.

כי התורה היא שמותיו של הקב"ה¹¹⁷ יו"ד היא חכמה אורייתא מחכמה נפקת.¹¹⁸ אבל ע"י התשובה מעומקא דליבא ממעמקים קראתיך¹¹⁹ ה' שממשיך בחי' הוי'.

כי התורה היא שמותיו של הקדוש ברוך הוא; יו"ד היא חכמה, [ו] "אורייתא מחכמה נפקת". אבל באמצעות תשובה מעומק הלב, "ממעמקים קראתיך ה'", ממשיכים את בחינת הוי'.

התורה מגיעה רק עד לשמות האלוקיים, משום שמקורה בחכמה, שהיא היו"ד של הוי'. תשובה מעומק הלב, "ממעמקים קראתיך", מגיעה למעלה מכך וממשיכה את בחינת הוי' ממדרגה שלמעלה ממנה.

21 ואז תטהרו מסטרא דקליפה בכדי שלא יהא העלם והסתר מאור א"ס ב"ה הסובב כל עלמין. וזהו שנתנו לוחות אחרונות ביום כיפור גילוי אנכי ה' אלהיך.

ואז "תיטהרו" מצד הקליפה, כדי שלא יהיה העלם והסתר על אור אין סוף, ברוך הוא, הסובב כל עלמין. וזהו הטעם לכך שהלוחות האחרונות ניתנו ביום הכיפורים: גילוי "אנכי ה' אלקיך",

לאחר התשובה האדם נטהר מן הקליפה, כך ששום דבר אינו מסתיר ממנו את אור אין סוף המקיף. משום כך ניתנו הלוחות האחרונות ביום הכיפורים, ובכך התגלה "אנכי ה' אלקיך".

אנכי ממש וכו' לא יהיה לך אלהים אחרים על פני¹²⁰ פ"י שזהו הבטחה שלא יהיו אלהים אחרים מעלימים ומסתירים את בחי' פנימיות כי עונותיכם מבדילים¹²¹ כו'.

ה"אנכי" עצמו. ועל ידי כך "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני": כלומר, זוהי הבטחה שלא יהיו אלוהים אחרים שיסתירו ויעלימו את בחינת הפנימיות, שהרי "עונותיכם מבדילים" וכו'.

"אנכי" פירושו עצמותו ממש של ה'. "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" נקרא כאן כהבטחה ששום "אלוהים אחרים" לא יסתירו את פנימיותו של ה', שכן, כפי שנאמר בישעיהו, החטאים הם המפרידים בינינו לבינו.

אך ביום כיפור הוא בהעלם כי לוחות אחרונות נתנו בצנעה^{122, 123, 124} אבל הגילוי הוא בשמחת תורה שמחה של תורה דהיינו גילוי מקור התורה והוא גילוי עונג העליון ב"ה:¹²⁵

אך ביום הכיפורים הדבר עדיין בהעלם, כי הלוחות האחרונות ניתנו בצנעה. הגילוי הוא בשמחת תורה, שמחת התורה, כלומר, גילוי מקור התורה, והוא גילוי התענוג העליון, ברוך הוא.

ביום הכיפורים הגילוי הזה עדיין נסתר, שכן הלוחות האחרונות ניתנו בצנעה. הוא מתגלה בגילוי בשמחת תורה, שמחת התורה, החושפת את מקור התורה — התענוג העליון.

בעבודה

אדם אינו צריך לקיים את המצוות בקרירות, כשהוא מפנה עורף לה', אלא לפנות אליו פנים, ברצונו הפנימי ביותר. עליו ללמוד תורה, ובכלל זה את דיניה המפורטים, מתוך ידיעה שהלימוד מלביש את נשמתו בלבושו של ה' ומעלה אותה אל אור אין סוף, ולשמוח בו יותר מכל שחר. עליו לעקור את הגאווה, החיצונית והפנימית, באמצעות ביטול; וכשנכשל, עליו לזעוק מעומק לבו מתוך בושח לפני ה', הרואה הכול. זוהי עבודתם של עשרת ימי תשובה ושל יום הכיפורים.

שאלות לשיחה

1. כיצד המשל על שני אנשים העומדים גב אל גב עונה על השאלה כיצד אפשר להיות רחוק מה', הממלא את השמים ואת הארץ?
2. מדוע מכנה המאמר את לימוד דיני התורה המפורטים "שערות ראשו", ומדוע בירורם מעלה את הנשמה אל למעלה מן התורה כלבושו של ה'?
3. באיזה מובן אדם גס רוח הוא "כעובד עבודה זרה בטהרה", לפי ההשוואה לעבודת הכוכבים?
4. כיצד שני סוגי הגאווה מסבירים את שני ביטויי הטהרה שבפסוק?
5. מדוע תשובה מעומק הלב יכולה להגיע למעלה גבוהה יותר מלימוד התורה, וכיצד הדבר קשור ללוחות השניים ולשמחת תורה?

הערות

פסקה 1

1 כי ביום הזה יכפר

ההערה מתארכת את המאמר לשנת תק"ע, על פי רשימת המאמרים המודפסת בכרך זה.

הערת קה"ת

מאמר זה משנת תק"ע — ראה רשימת המאמרים שבסה"מ תקס"ט ע' שמב. במאמרי אדהאמ"צ ויקרא-ב ע' תפד מאמר זה וביאורו באריכות. קיצור באוה"ת ויקרא-ב ע' תקסו.

2 כי ביום הזה יכפר

הפסוק ביום הכיפורים, בתיאור עבודת היום שבתורה. המאמר מפרש את שני הביטויים של טהרה שבו כשתי דרגות שונות של ניקוי.

Leviticus 16:30 ויקרא ט"ז:ל

כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ:
For on this day shall atonement be made for you, to cleanse
you; from all your sins shall ye be clean before the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא טז, ל.

3 את השמים ואת הארץ אני מלא

ה' מצהיר שהוא ממלא את השמים ואת הארץ. אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי להראות ש"שיבה" אל ה' אינה יכולה להיות חציית מרחק גשמי.

Jeremiah 23:24 ירמיהו כ"ג:כ"ד

אִם־יִסְתֵּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נְאֻם־ה' הֲלוֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם
וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מְלֵא נְאֻם־ה'

Can any hide himself in secret places That I shall not see
him? saith the L-RD. Do not I fill heaven and earth? Saith
the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמ' כג, כד.

פסקה 2

4 וראית את אחורי

תשובת ה' לבקשת משה לראות את כבודו. אדמו"ר הזקן מביא אותה כהוכחה לכך שיש למעלה "פנים" ו"אחור".

Exodus 33:23 שמות ל"ג:כ"ג

וְהִסְתֵּיתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אַחֲרֵי וּפָנִי לֹא יֵרָאוּ:

And I will take away My hand, and thou shalt see My back;
'but My face shall not be seen

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לג, כג.

5 יאר ה' פניו אליך

מברכת כהנים. כאן הכוונה לברכה הניתנת מפנימיות רצון ה', בפנים

מאירות.

Numbers 6:25 במדבר ו:כ"ה

יְאֹר Havayah פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיְחַנֶּךְ:

The L-RD make His face to shine upon thee, and be gracious
unto thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר ו, כה.

6 ואוהב את יעקב

ה' אומר שאהב את יעקב (ובהמשך הפסוק נאמר ששנא את עשו). הדבר מלמד שהנתינה למי שהוא אוהב נובעת מהרצון הפנימי.

Malachi 1:2 מלאכי א:ב'

אֶהְבֵּתִי אֶתְכֶם אָמַר ה' וְאֶמְרַתֶּם בְּמֶה אֶהְבֵּתֵנוּ הֲלוֹא־אֵךְ עָשׂוּ לְיַעֲקֹב
נְאֻם־ה' וְאֶהְבֵּתִי אֶת־יַעֲקֹב:

I have loved you, saith the L-RD. Yet ye say: 'Wherein hast
Thou loved us?' Was not Esau Jacob's brother? Saith the
L-RD; Yet I loved Jacob

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מלאכי א, ב.

7 כי מחה אמה

שבועת ה' למחות את זכר עמלק. זו דוגמה למי שה' מתנגד לו ובכל זאת מקבל חיות, אך רק מן ה"אחור".

Exodus 17:14 שמות י"ז:יד

וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׂים בְּאָזְנִי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחָה
אֶמְחֶה אֶת־זִכָּר עַמְלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם:

And the L-RD said unto Moses: 'Write this for a memorial in
the book, and rehearse it in the ears of Joshua: for I will ut-
terly blot out the remembrance of Amalek from under
'heaven

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות יז, יד.

8 כמאן דשדי בתר כתפוי

התניא מסביר שהקליפות נקראות "אלהים אחרים" מפני שחיותן באה מ"אחוריים" של הקדושה, כמו אדם שנותן דבר לאויבו שלא ברצון, משליך אותו מעבר לכתפו ופניו מופנות ממנו. "פנים" היא פנימיות הרצון העליון, המשפיע חיות לכל הקרוב לקדושה.

Tanya, Likkutei Amarim 22:5 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים כ"ב:ה'

אָבֵל הַסֵּטְרָא אַחֲרָא וְהַטּוּמָאָה - הִיא תּוֹעֵבַת ה' אֲשֶׁר שָׂנֵא, וְאִינוּ מְשַׁפֵּיעַ
לָהּ חַיּוּת מִפְּנִימִית הָרָצוֹן וְחִפְצוֹ הָאִמִּיתִי אֲשֶׁר חִפֵּץ בָּהּ חֵס וְשְׁלוֹם, כִּי
אִם, כִּמְאֵן דְּשַׂדֵּי בְּתַר כְּתָפוּי לְשׁוֹנְאוֹ שְׁלֵא בְּרָצוֹנוֹ, רַק כְּדִי לְהַעֲנִישׁ אֶת
הָרָשָׁעִים, וְלִיתֵן שֹׁכֵר טוֹב לְצַדִּיקִים דְּאִכְפִּיזוּ לַסֵּטְרָא אַחֲרָא; וְזֶה נִקְרָא
בְּחִינַת "אַחֲוָרִיִּים" דְּרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא.

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה תניא פכ"ב.

9 הפסוק מדבר על עבודת ה' בשמחה ובטוב לבב. כאן מילתיו מתארות את האופן שבו ה' משפיע לצדיק.

Deuteronomy 28:47 דברים כ"ח:מ"ז

תחת אשר לא־עבדתָּ אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מְרֹב כֹּל:

because thou didst not serve the L-RD thy G-d with joyfulness, and with gladness of heart, by reason of the abundance ;of all things

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 3

10 כי פנו אלי ערף

תלונתו של ה' על כל שישאל הפנו אליו את גבם ולא את פניהם. אדמו"ר הזקן מפרש זאת כעבודת ה' שאין בה רצון פנימי.

Jeremiah 2:27 ירמיהו ב':כ"ז

אמרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתנו כי־פנו אלי ערף ולא פנים וקצת רעתם יאמרו קומה והושיענו:

Who say to a stock: 'Thou art my father', and to a stone: 'Thou hast brought us forth', for they have turned their back unto Me, and not their face; but in the time of their trouble they will say: 'Arise, and save us

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמיה ב, כז.

11 תיאורו של ישעיהו על עם שירתו מה' היא הרגל אנושי שנרכש. כאן מתוארות מצוות שמקיימים בקרירות, מתוך שגרה.

Isaiah 29:13 ישעיהו כ"ט:י"ג

ויאמר אֲדֹנָי יְעֹזֵר כִּי נִגַּשׁ הָעָם הַזֶּה בְּפִי וּבִשְׂפָתָיו בְּבִדּוֹנִי וּלְבֹב רֶחֶק מִמְּנִי וְתִהְיֶינָה אֲתִי מְצוֹת אֲנָשִׁים מְלַמְּדָה:

And the L-rd said: Forasmuch as this people draw near, and with their mouth and with their lips do honour Me, But have removed their heart far from Me, And their fear of Me is a ;commandment of men learned by rote

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

12 בשמחה ובטוב לבב מרוב כל

הפסוק מדבר על עבודת ה' בשמחה ובטוב לבב. כאן הוא מתאר את השמחה הפנימית של מי שעשה תשובה.

Deuteronomy 28:47 דברים כ"ח:מ"ז

תחת אשר לא־עבדתָּ אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מְרֹב כֹּל:

because thou didst not serve the L-RD thy G-d with joyfulness, and with gladness of heart, by reason of the abundance ;of all things

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים כח, מז.

13 ע"פ שובה ישראל

המאמר "שובה ישראל" שואל כיצד אפשר לדבר על חזרה אל ה', הממלא את השמים ואת הארץ, ומשיב באמצעות אותו משל על שני אנשים

העומדים קרוב זה לזה. המקומות הנוספים שמוסיף אור התורה עוסקים ב"פנים אל פנים" באמצעות תורה ומצוות, ובפסוק "את פניך ה' אבקש".

הערת קה"ת

לקו"ת ש"ש סו, ב. ובאוה"ת ויקרא-ב ע' תקסו מוסיף על ציון זה "ועמ"ש בד"ה ואהי אצלו אמון פ"ב [לקו"ת במדבר יח] בענין פנים בפנים דבר ה'. ועמ"ש בד"ה כי ההרים ימושו פ"א ושם פ"ב [לקו"ת תצא מ, ג] פ"י שיש החזרת פכ"פ ע"י תומ"צ, וע' בד"ה כי תצא דרוש השני פ"ג [לקו"ת תצא לו, ב] בענין בקשו פני את פניך ה' אבקש" ע"ש.

14 ישר יחזו פנימו

הפסוק אומר שהישרים יחזו את פניו. ההערה שבסוגריים משתמשת בו לתיאור ה"פנים" הפנימיות שה' מגלה בתגובה לתשובה.

Psalms 11:7 תהילים י"א:ז

כִּי־צַדִּיק ה' צִדְקוֹת אָהֵב לְשֶׁר יִחְזוּ פָנָיו:

For the L-RD is righteous, He loveth righteousness; the upright shall behold His face

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים יא, ז.

15 סדי"ה כי תשמע בקול

המאמר משווה בין יראה, שהיא "מפתחות חיצוניים", לבין תורה, שהיא "מפתחות פנימיים" הפותחים את גילוי פנימיותו של אור אין סוף עצמו. בסופו נידונים "לעשות הישר" ו"ישר יחזו פנימו" — גילוי הפנים הפנימיות מלמעלה.

הערת קה"ת

לקו"ת ראה כד, ב.

16 גדול תלמוד שמביא לידי מעשה

חז"ל הסיקו שהתלמוד גדול מפני שהוא מביא לידי מעשה. אדמו"ר הזקן מסיק מכך שהמעשה הוא העיקר.

Kiddushin 40b:8-9 קידושין מ"ב:ח"ט

וכבר ה'ה רבי טרפון וזקנים מסובין בעלית בית נתנה בלוד. נשאלה שאילה זו בפניהם: תלמוד גדול או מעשה גדול? נענה רבי טרפון ואמר: מעשה גדול. נענה רבי עקיבא ואמר: תלמוד גדול. נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה. תנאי, רבי יוסי אומר: גדול תלמוד שקדם לחלה ארבעים שנה, לתרומות ולמעשרות חמשים וארבע, לשמיטים ששים ואחת, ליוכלות מאה ושלש.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

קידושין מ, ב.

17 מכלל שהמעשה הוא העיקר

הלכות תלמוד תורה של אדמו"ר הזקן, שבהן הוא דן בלימוד המביא לידי מעשה. ההערה מפנה לשם כמקבילה למסקנה שהמעשה הוא העיקר.

הערת קה"ת

ראה הלי ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג. סה"מ תרכ"ט ע"י יט.

18 הלומד שלא לעשות

המדרש מביא את אותה מימרה של רבי יוחנן. הוא מדגיש שתכלית הלימוד היא העשייה.

Vayikra Rabbah 35 ויקרא רבה ל"ה

הערת קה"ת

ירושלמי ברכות פ"א, ה"ה. וע' כלה רבתי (פ"ה) דנ"ד ריש ג' [בש"ס ראם]. ירושי שבת פ"א ה"ב. תנחומא עקב סי' ו. ושם תבא בסוף ויק"ר פל"ה, [ז].

ובירוש' ברכות (פ"א ה"ב). ותי' מוטב לי'תא] בהציונים ורק בהקדמת הרחי'ו ו"ל לסי' ע"ח אי' "מוטב", יעו"ש. [כ].

19 הלומד שלא לעשות

רבי יוחנן אומר שמי שלומד שלא על מנת לעשות, מוטב היה לו שנהפכה שלייתו על פניו, ולא היה בא לעולם. הדברים מדגישים שהלימוד צריך להביא לידי מעשה.

Jerusalem Talmud Shabbat 1:2 תלמוד ירושלמי שבת א'כ'

20 ובירושלמי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
פאה פ"א סוה"א. [כ].

21 וכל חפצים לא ישוו בה

הערת קה"ת מפנה Proverbs 8:1 למילים האלה.

Proverbs 8:1 משלי ח':א

הלא־חִכְמָה תִקְרָא וְתִבְנֶנָּה תִתֵּן קוֹלָהּ:

Doth not wisdom call, And understanding put forth her
?voice

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ח, א.

22 וכל חפצים לא ישוו בה

התלמוד הירושלמי דורש את הפסוק הזה כדי ללמד שכל המצוות אינן שקולות לדבר אחד מדברי תורה. אדמו"ר הזקן מביא אותו כדי להראות את מעלת לימוד התורה.

Jerusalem Talmud Peah 1:1 תלמוד ירושלמי פאה א'א'

23 וכל חפצים לא ישוו בה

שבחה של החכמה: "כל הדברים הנחשקים" אינם משתווים אליה. חז"ל דורשים את המילה "כלי ככוללת אפילו את המצוות.

Proverbs 8:11 משלי ח':יא

כִּי־טוֹבָה חִכְמָה מִפְּנִינִים וְכָל־חֲפָצִים לֹא יִשְׁוּוּ־בָהּ:

For wisdom is better than rubies, And all things desirable
.are not to be compared unto her

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

24 וכל חפציו לא ישוו בה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שם ג, טו.

25 וכל חפציו לא ישוו בה חפציו ולא חפצי שמים

הגמרא מעמתת בין שני הפסוקים ומיישבת ביניהם: אין להפסיק את לימוד התורה כדי לקיים מצווה שאחרים יכולים לקיים, אך יש להפסיק כדי לקיים מצווה שרק אתה יכול לקיים.

Moed Katan 9b:2-3 מועד קטן ט' ב:ב-ג'

הַדֵּר תִּתְּנִי וְקָא מְבַעֲי לְהוֹ, כְּתִיב: "יִקְרָהּ הִיא מִפְּנִינִים וְכָל חֲפָצֶיהָ לֹא יִשְׁוּוּ בָהּ" — הָא חֲפָצֵי שָׁמַיִם יִשְׁוּוּ בָהּ, וְכְתִיב: "כָּל חֲפָצִים לֹא יִשְׁוּוּ בָהּ" — דְּאִפִּילוּ חֲפָצֵי שָׁמַיִם לֹא יִשְׁוּוּ בָהּ! כָּאֵן בְּמִצְוָה שְׁאִפְשָׁר לְעֲשׂוֹתָהּ עַל יְדֵי אַחֲרִים, כָּאֵן בְּמִצְוָה שְׁאִי אִפְשָׁר לְעֲשׂוֹתָהּ עַל יְדֵי אַחֲרִים.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

26 בפסוק המקביל נאמר ש"הדברים שאתה חפץ בהם" אינם משתווים אליה. חז"ל מסיקים שהמצוות, "דברים שהשמים חפצים בהם", אינן נכללות.

Proverbs 3:15 משלי ג:ט"ו

יִקְרָהּ הִיא מִפְּנִינִים וְכָל־חֲפָצֶיהָ לֹא יִשְׁוּוּ־בָהּ:

She is more precious than rubies; And all the things thou
canst desire are not to be compared unto her

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

4 פסקה

27 כד"ה וידבר אלקים

שם מסביר אדמו"ר הזקן שאור אין סוף מלוכב בתורה, חכמת ה', כדי שיתגלה למטה בדברים גשמיים; והמשמעות של "וידבר אלקים... לאמר אנכי" היא שעצמותו ממש נעשית "אלקין".

הערת קה"ת

לקרית במדבר טו, ד.

28 כל העוסק בתורת עולה

הגמרא מלמדת שמי שלומד את דיני הקרבן נחשב כאילו הקריב אותו. אדמו"ר הזקן שואל כיצד הדבר אפשרי כשאין בית מקדש, מובח או כהן.

Menachot 110a:13-14 מנחות ק"י א:י"ג-י"ד

אמר רבי יצחק מאי דכתיב (ויקרא ו, יח) זאת תורת חטאת וזאת תורת האשם כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם: מתני' נאמר בעולת בהמה (ויקרא א, ט) אשה ריח ניחוח ובעולת עוף (ויקרא א, ט) אשה ריח ניחוח ובמנחה (ויקרא ב, ב) אשה ריח ניחוח לומר לך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים:

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

Numbers 13:1 במדבר י"ג:א'

וַיִּדְבֹּר ה' אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

:And the L-RD spoke unto Moses, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מנחות קי, א. וראה לקמן במדבר יג, א. פי חקת נז, א בה"מ. נתבאר בלקו"ש יח ע' 413.

29 כד"ה בשעה שהקדימו

המאמר דן בחכמה כראשית הגילוי, וברצון העליון שלמעלה ממנה, שלגביו גם החכמה העליונה נחשבת לעשייה בלבד. זהו הדיון המורחב שאליו מפנה ההערה שבסוגריים.

הערת קה"ת

לקרית במדבר יג, א ואילך.

5 פסקה

30 והיו הדברים האלה . . ודברת בהם

הפסוק של קריאת שמע: "הדברים האלה" יהיו על לבך. אדמו"ר הזקן שואל למה מתייחס הביטוי "הדברים האלה".

Deuteronomy 6:6 דברים ו:ו'

וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֶנִּי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל־לִבְכָּךְ:

And these words, which I command thee this day, shall be
;upon thy heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, ו-1.

31 ודברת בם בשבתך בביתך

הציווי לדבר עליהם בבית ובדרך. מכיוון שמשמע ממנו שמדובר בכל עת, הכוונה היא ללימוד תורה.

Deuteronomy 6:7 דברים ו:ז

וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדַבַּרְתָּ בָם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ:

and thou shalt teach them diligently unto thy children, and shalt talk of them when thou sittest in thy house, and when thou walkest by the way, and when thou liest down, and when thou risest up

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

32 כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשה

הצופים של ישעיהו, שאינם שותקים כל היום וכל הלילה. דבריהם מתארים את הלימוד המתמיד שמשמע מן הפסוק.

Isaiah 62:6 ישעיהו ס"ב:ו

עֲלִיחוּמֹתַי יְרוּשָׁלַם הַפְקַדְתִּי שְׁמָרִים כְּלֵי־הַיּוֹם וְכְלֵי־הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יִנָּשׂוּ הַמִּצְוָרִים אֲתִי הִי אֶל־דְּמֵי לָכֶם:

I have set watchmen Upon thy walls, O Jerusalem, They shall never hold their peace Day nor night: 'Ye that are the L-RD'S remembrancers, Take ye no rest

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

עפ"י ישע"י סב, ו.

33 ודברת בם בדי"ת כתיב

הגמרא קובעת שהביטוי "ודברת בם" נאמר על דברי תורה. אדמו"ר הזקן מבסס על כך את דבריו.

Berakhot 21a:8-9 ברכות כ"א א:ח-ט'

מתביב רב יוסף: "ובשכבך ובקומך". אמר לקה אב"י: הֵהוּא בְּדַבְרֵי תוֹרָה כְּתִיב. תָּנוּ: בַּעַל קֶרִי מְהֵרָה רָלְבוּ וְאִינוּ מְבָרְךְ לֹא לְפָנֶיךָ וְלֹא אַחֲרֶיךָ. וְעַל תַּמּוּז מְבָרְךְ אַחֲרָיו וְאִינוּ מְבָרְךְ לְפָנָיו.

Rab Joseph quoted in objection : "When thou liest down and when thou risest up" (Deut. vi. 7)! Abbai answered him: That is written with reference to words of Torah. We have a teaching in our Mishnah : A Ba'al Keri meditates upon [the wording of the Shema'] in his heart and says neither the benediction before nor after. At his meal, he says the Grace after [in his heart] but not the Grace before

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות כא, א.

34 אחד שהוא לבדו בשו"א וד"ר

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה שם יג, ב. טוש"ע או"ח סס"א.

35 בשכמל"ו

הערת קה"ת מפנה לPesachim 56a למילים האלה.

Pesachim 56a פסחים נ"ו א

הערת קה"ת

פסחים נו, א.

36 מלכותך מלכות כ"ע

מלכות ה' היא על כל העולמות. הדבר מלמד שהעולמות נמשכים מבחינת מלכותו.

Psalms 145:13 תהילים קמ"ה:י"ג

מְלֻכּוֹתֶךָ מְלָכוֹת כָּל־עֲלָמִים וּמִשְׁלֹתֶךָ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר:

Thy kingdom is a kingdom for all ages, And Thy dominion endureth throughout all generations

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, יג.

37 יחיד חי העולמים מלך

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכת ברוך שאמר.

38 ע"פ שיר השירים

המאמר על "שיר השירים" מסביר שהקב"ה נקרא חתן וישראל כלה, ושהדבר מתייחס להמשכת אור אין סוף להתלבש בתורה. הדבר מתאים לנקודה כאן, שכבוד מלכותו של ה' מתגלה למטה.

הערת קה"ת

אולי הכוונה ללקו"ת שה"ש א, א ואילך. ראה אוה"ת שה"ש-א ע' טז ואילך.

39 אני ה' לא שנית

ה' אומר שהוא לא השתנה. כאן הכוונה היא שהבריאה לא חוללה בו שינוי, שכן ביחס אליו הכול נחשב לאין.

Malachi 3:6 מלאכי ג:ו

כִּי אֲנִי ה' לֹא שֹׁנֵיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא קִלְיתֶם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מלאכי ג, ו.

40 ואהבת את ה"א

הציווי לאהוב את ה'. אדמו"ר הזקן מפרש אותו כאהבה להיכלע בהוי", כך שהוא יהיה באמת "אלקין".

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה

וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, ה.

41 דכולא קמ"י כלא ממש חשיב

דברי הוהר שלפיהם כל מה שלפניו נחשב לאין. הם הבסיס לפירוש המילה "אחד".

Zohar I, 11b זח"א יא, ב

הערת קה"ת

ראה זח"א יא, ב.

42 עוטה אור כשלמה

ה' מתעטף באור כמו בגד. אדמו"ר הזקן מיישם זאת על התורה, שהיא לבושו של ה'.

Psalms 104:2 תהילים ק"ד:ב'

עֹטֶה-אֹר כְּשֶׁלֶמָה נוֹטֶה שְׁמַיִם כְּרִיעָה:

Who coverest Thyself with light as with a garment, who stretchest out the heavens like a curtain

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קד, ב.

43 בד"ה ועשו להם ציצית

ההערה מוזה את המאמר "ועשו להם ציצית" עם המאמר שנדפס בשער הציצית שבסידור, שבו נדונה התורה כלבושו של ה'.

הערת קה"ת

סידור שער הציצית ג, ד ואילך.

44 בפי תולדות קמ"ב ב'. תרומה קס"ד

פירוש הצמח צדק לתהילים דן בפסוק "עוטה אור כשלמה". ההערה מוסיפה שכדאי לברר מדוע הטקסט מפנה דווקא למקומות אלה בווהר.

הערת קה"ת

בפי פנחס רמה, ב. וראה ביהל אור עה"פ ע' שצו. ויש לעיין למה ציין דוקא לזהר אלו.

45 לבושי כתלג חיזור

בחזונו של דניאל, לבושו של ה' לבן כשלג. אדמו"ר הזקן מפרש את "הלבוש" כתורה.

Daniel 7:9 דניאל ז:ט'

זֶהָ הָיְתָה עַד דִּי כְרִסְוֹן רְמִיּוֹ וְעֵתִיק יוֹמִין יָתֵב לְבוּשָׁה כְּתֵלֵג חֲזָר וְשַׁעַר רֹאשָׁה כְּעֶמֶר נָקָא כְּרִסְיָה שְׁכִבְיָן דִּי־נֹר גְּלָגְלוּהִי נוֹר דְּלָק:

I beheld Till thrones were placed, And one that was ancient of days did sit: His raiment was as white snow, And the hair of his head like pure wool; His throne was fiery flames, and the wheels thereof burning fire

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דניאל ז, ט.

46 כי תחלת הויית השלג הוא מן המים

לפי ההערה, גם הסידור אומר שהשלג נוצר ממים.

הערת קה"ת

וכ"ה בסידור סג, ב. ובאוה"ת נ"ך-א ע' נו כתב ע"ז: "מש"ש בסידור דהשלג הוא ממים אם שכי"כ בלקו"ת בד"ה כי ביום הזה יכפר, אך אינו מוכרח לפמ"ש במשנה רפ"ז דמקוואות שמהשלג יכול לעשות מקוה בתחלה ומקרה לפ"ד הרמב"ם אינו כן, י"ל זהו לפי שהקרה נתהווה ממים על כן הוא רק מעלין ולא פוסלין, והשלג שאין התהוותו ממים ע"כ עושין ממנו מקוה מיהו שאר פוסקים אין מחלקים ביניהם". מובא בסה"מ תער"ב ח"ב ע' תתקנז.

47 חכים ולא בחכמה ידיעה

מתפילתו של אליהו בהקדמה לתיקוני זוהר: ה' הוא חכם, אך לא בחכמה שאפשר להשיג. כאן הדברים מתארים את החכמה העליונה, מקור התורה.

Tikkunei Zohar 17b:3-4 תקוני זוהר י"ז ב:ג-ד'

אנת חכים ולאו בחכמה ידיעא. אנת הוא מבין ולא מבינה ידיעא. לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא. ולאחזאה לון איך אתנהיג עלמא בדינא וברחמי דאינון צדק ומשפט כפום עובדיהון דבני נשא. דין איהו גבורה. משפט עמודא דאמצעיתא. צדק מלכותא קדישא. מאוני צדק *תרין סמכי קשוט. הין צדק אות ברית. כלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ז"ח יתרו לד, ד. ת"ז בהקדמה (יז, ב).

48 חכמה בראש וחכמה בסוף

הערת קה"ת מביאה את הקטע הזה בווהר כמקור לביטוי. כאן הכוונה היא שאותה חכמה מצויה הן במקורה והן בתורה שלמטה.

Zohar I, 26b זח"א כו, ב

הערת קה"ת

זח"א כו, ב [וראה עקב טו, ב]. [כ].

פסקה 6

49 שער רישיי כעמר נקא

חזונו של דניאל על עתיק יומין, ששערו כעמר נקי. אדמו"ר הזקן מחיל את המושג "שערות" על פרטי ההלכות שבתורה.

Daniel 7:9 דניאל ז:ט'

זֶהָ הָיְתָה עַד דִּי כְרִסְוֹן רְמִיּוֹ וְעֵתִיק יוֹמִין יָתֵב לְבוּשָׁה כְּתֵלֵג חֲזָר וְשַׁעַר רֹאשָׁה כְּעֶמֶר נָקָא כְּרִסְיָה שְׁכִבְיָן דִּי־נֹר גְּלָגְלוּהִי נוֹר דְּלָק:

I beheld Till thrones were placed, And one that was ancient of days did sit: His raiment was as white snow, And the hair of his head like pure wool; His throne was fiery flames, and the wheels thereof burning fire

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

(המשך הכתוב) דניאל ז, ט.

50 קווצותיו תלתלים

תלתלי הדוד מתולתלים. חז"ל דורשים "תלתלים" כ"תילי תילים" — ערימות של הלכות.

Song of Songs 5:11 שיר השירים ה:יא

רֹאשׁוֹ כְּתָם פִּי קוֹצוֹתָיו תִּלְתָּלִים שְׁחֹרוֹת כְּעוֹרֵב:

His head is as the most fine gold, His locks are curled, And black as a raven

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ה, יא.

51 תלי תלים של הלכות

חז"ל דורשים את הביטוי "תלתליו מתולתלים" כערימות על גבי ערימות של הלכות. הדבר מזהה את השערות עם פרטי ההלכה.

Eruvin 21b:23-25 עירובין כ"א ב:כ"ג-כ"ה

"[ו]אִין וְחָסֵר תִּיְלָן מְשָׁלִים הֶרְבֵּה" — אָמַר עוֹלָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: בְּתַחֲלֵה הֵיטָה תוֹרָה דּוֹמָה לְכַפִּיפָה שְׂאִין לָהּ אֲזֻנִּים, עַד שֶׁבָּא שְׁלֵמָה וְעָשָׂה לָהּ אֲזֻנִּים. "קוּצוֹתֶיהּ תִּתְלַתִּים", אָמַר רַב חֲסִידָא אָמַר מֶר עוֹקְבָא: מְלַמֵּד שֵׁשׁ לְדָרוֹשׁ עַל כָּל קוּץ וְקוּץ תִּיְלֵי תִיְלִים שֶׁל הֶלְכוֹת. "שְׁחוּרוֹת פְּעוֹרֵב": בְּמֵי אֶתָּה מוֹצֵאָן — בְּמֵי

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Menachot 29b:6-7 מנחות כ"ט ב:ו-ז

אמר רבא שבעה אותיות צריכות שלשה זיונין ואלו הן שעטני"ז ג"ץ אמר רב אשי חזינא להו לספרי דווקני דבי רב דחטרי להו לגגיה דחיי"ת ותלו ליה לכרעיה דה"י חטרי להו לגגיה דחיי"ת כלומר חי הוא ברומו של עולם ותלו ליה לכרעיה דה"י כדבעא מיניה רבי יהודה נשיאה מרי אמי מאי דכתיב (ישעיהו כו, ד) בטחו ביי עדי עד כי ביה יי צור עולמים אמר ליה כל התולה בטחנו בהקבי"ה הרי לו מחסה בעולם הזה ולעולם הבא

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה"ת

עירובין כא, ב. מנחות כט, ב. וערש"י שה"ש סי' ה, יד [טז] עזה"פ. [כ].

52 נפלאותיך ומחשבותיך אלינו

דוד אומר שנפלאות ה' ומחשבותיו עלינו נשגבות מכל השוואה ורבות מכדי למנותן. כאן הדבר מתאר את הצמצומים הרבים לאיך ספור שבאמצעותם מגיעה חכמת ה' אל התורה.

Psalms 40:6 תהילים מ"ו:

רבות עשית אתה ה' אלקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערך אליך אגידה ואדברה עצמו מספר:

Many things hast Thou done, O L-RD my G-d, even Thy wonderful works, and Thy thoughts toward us; there is none to be compared unto Thee! If I would declare and speak of them, they are more than can be told

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים מ, ו.

53 (ועמ"ש מזה ע"פ ויהי מקץ)

שם מוסבר הפסוק "נפלאותיך ומחשבותיך אלינו": "נפלאותיך" הוא הרצון העליון הנעלם, שלמעלה מכל השגה, ו"מחשבותיך" היא חכמה עילאה, הנמשכת אלינו באמצעות התורה. העולמות ירדו מדרגות רבות עד לעשייה הגשמית, "עצמו מספר".

הערת קה"ת

תו"א לא, ד. בתרל"ח שם מצייין גם מלקו"ת שה"ש מ, ב.

54 שהן המשכות מבחי שערות . . לא שייך ערך כלל

לפי ההערה, הקטע הזה, מן המילים "המשכות מבחינת שערות" ועד "לא שייך כלל לומר שיש לו ערך", מצוטט שם.

הערת קה"ת

מובא בד"ה כי תשא תרל"ח סעי' ז.

55 הערת קה"ת מפנה לGenesis 41:1-44:17 למילים האלה.

Genesis 41:1-44:17 בראשית מ"א:א-מ"ד:י"ז

פסקה 7

56 סלסלה ותרוממך

בספר משלי נאמר שיש להוקיר את החכמה, והיא תרומם אותך. אדמו"ר הזקן מפרש את המילה "סלסלה" מלשון סלסול — הפרדה בין ההלכות.

Proverbs 4:8 משלי ד:ח

סְלַסְלָה וּתְרוֹמֶמְךָ תַּכְבֵּדְךָ כִּי תַחְבֶּקְנָה:

Extol her, and she will exalt thee; She will bring thee to honour, when thou dost embrace her

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ד, ח. קטע מכאן מובא באוה"ת חקת ע' תתכו.

57 כמארו"ל לא ידעו רבנן

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

בר"ה כו, ב. [ובר"ח שם]. [כ].

58 לא ידעו רבנן מאי סלסלה

הגמרא מספרת שהחכמים למדו את פירוש המילה "סלסלה" משמיעת שפחה המדברת על אדם המסלסל את שעריו. אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי להסביר את ניתוח ההלכה.

Rosh Hashanah 26b:4-5 ראש השנה כ"ו ב:ד-ה'

לֹא הָוּוּ יָדַעֵי רַבָּנָן מֵאִי: "סְלַסְלָה וּתְרוֹמֶמְךָ". יוֹמָא חַד שְׁמַעוּהָ לְאַמְתָּא דְּבִי רַבִּי דִּהְוֹת אֶמְרָה לְהֵהוּא גִבְרָא דִּהְוָה קָא מְהַפֵּךְ בְּשַׁעְרֵיהּ, אֶמְרָה לָקָה: עַד מָתִי אֶתָּה מְסַלְסֵל בְּשַׁעְרֶךָ. לֹא הָוּוּ יָדַעֵי רַבָּנָן מֵאִי "וְטֹאטְאִיתִּיהּ בְּמִטְאָטֵא הַשְּׂמֵד". יוֹמָא חַד שְׁמַעוּהָ לְאַמְתָּא דְּבִי רַבִּי דִּהְוֹת אֶמְרָה לְחִבְרָתָהּ: שְׁקוּלִי טֹאטְאִיתָא וְטֹאטְאִי בֵּיתָא.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

פסקה 8

59 שער ריש"י כעמר נקא

חזונו של דניאל, שבו השיער דומה לצמר נקי. כאן מדובר במקור התורה, שלמעלה מבחינת לבוש.

Daniel 7:9 דניאל ז:ט'

הָיָה הָיִיתָ עַד דַּי כְּרִסְטֹן רְמִיו וְעֵתִיק יוֹמִין יָתֵב לְבוּשָׁה כְּתֹלֵג חֲנֹר וְשַׁעַר רֹאשֶׁהּ כְּעֶמֶר נִקָּא כְּרִסְיָה שְׁבָכִין דִּי-נֹר גְּלִגְלוּהִי נֹר דְּלֵק:

I beheld Till thrones were placed, And one that was ancient of days did sit: His raiment was as white snow, And the hair of his head like pure wool; His throne was fiery flames, and the wheels thereof burning fire

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

60 עוטה אור כשלמה

ה' מתעטף באור כמו בלבוש. כאן הדבר מצייין שהתורה היא רק בבחינת לבוש.

Psalms 104:2 תהילים ק"ד:ב'

עֲטָה-אֹר כְּשֶׁלֶמָה נוֹטָה שְׁמַיִם כִּפְרִיעָה:

Who coverest Thyself with light as with a garment, who stretchest out the heavens like a curtain

61 ע"פ הנותן שלג כצמר

ההערה מזהה את המאמר על "הנותן שלג כצמר" כמאמר שבסידור, העוסק ב"לבושה כתלג" וב"שער רישיה".

הערת קה"ת
סידור סג, ד.

פסוקה 9

62 מוטב דלידייני

חז"ל אומרים על אלישע בן אבויה (אחר) שמוטב היה שיידון וייכנס לעולם הבא. כאן מתבאר עד כמה גדולה אפילו ההארה של גן עדן.

Chagigah 15b:3 חגיגה ט"ו ב:ג

כי נח נפשיה דאחר, אָמַר: לֹא מִידֵּן לִידִינִי, וְלֹא לְעֶלְמָא דְאַתִּי לִיתִי. לֹא מִידֵּן לִידִינִי — מִשּׁוּם דְּעֶסֶק בְּאוֹרֵייתָא, וְלֹא לְעֶלְמָא דְאַתִּי לִיתִי — מִשּׁוּם דְּחָטָא. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מוֹטֵב דְּלִידִינִי וְלִיתִי לְעֶלְמָא דְאַתִּי. מִתִּי אָמוּת, וְאַעֲלֶה עֵשׂוֹן מִקְבְּרוֹ. כִּי נֹחַ נִפְשִׁיה דְּרַבִּי מֵאִיר סְלִיק קוּטְרָא מִקְבְּרֵיה דְּאַחַר.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת
חגיגה טו, ב.

פסוקה 10

63 ולית מחשבה תפיסא ביי

מתוך תפילתו של אליהו בהקדמה לתיקוני זוהר: שום מחשבה אינה יכולה להשיג אותו. כאן מוסבר מדוע התענוג העליון אינו מורגש.

Tikkunei Zohar 17a:10-12 תקוני זוהר י"ז א:י"ב-י"ג

אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא בך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת (נ"א אתכסייא) מבני נשא. ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון. ובגין דאנת מלגאו. כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר. אתחשיב ליה כאלו אפריש בך.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה ת"ז בהקדמה (יז, א).

64 סדיה ואשה כי תדור

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

לקמן פ' מטות פו, ד.

65 ונתתי מטר ארצכם . . עשב בשדך

בפסקה השנייה של קריאת שמע אומר משה: "ונתתי מטר ארצכם". לשון הגוף הראשון מלמדת שהשכינה מדברת דרכו.

Deuteronomy 11:14 דברים י"א:י"ד

וְנָתַתִּי מִטְרָאֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ וְאֶסְפַּת דְּגָנְךָ וְתִירֶשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ: that I will give the rain of your land in its season, the former rain and the latter rain, that thou mayest gather in thy corn, and thy wine, and thine oil.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים יא, יד. טו.

66 ונתתי עשב בשדך

הפסוק הבא ממשיך בגוף ראשון: "ונתתי עשב בשדך". הוא מובא יחד עם הפסוק הקודם.

Deuteronomy 11:15 דברים י"א:ט"ו

וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְכֶהֱמָתְךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ:

And I will give grass in thy fields for thy cattle, and thou shalt eat and be satisfied.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

67 לאהבה את ה"א

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שם יא, יג.

68 ששכינה מדברת . . משה

הערת קה"ת מפנה לShemot Rabbah 3:15 למילים האלה.

Shemot Rabbah 3:15 שמות רבה ג:ט"ו

ויאמר ה' אליו מי שם פה לאדם - אמר לו: אם אין אתה איש דברים, אל תחוש, הלא אני בראתי כל פיות שבעולם, ואני עשיתי אדם מי שחפצתי, וחרש, ועור, ופקח לראייה, ופקח לשמיעה, ואם אני חפצתי שתהיה איש דברים, תהיה כמו כן, אלא לעשות בך נס אני חפץ, בעת שתדבר, שיהיו דברך נכונים, שאני אהיה עם פוך, הדא הוא דכתיב: ואנכי אהיה עם פוך. מהו והורתיך? רבי אבהו אמר: מורה אני דברי לתוך פוך, כמו חץ, כמה דאת אמר (שמות יט, יג): או ירה, יירה. רבי סימון אומר: בורא ...

The L-rd said to him: Who makes a man's mouth?" He [G-d] said to him: 'If you are not a man of words do not be concerned; haven't I created all the mouths in the world, and I rendered mute whomever I wished, and [likewise determined who is] deaf and blind, and sighted and hearing? Had I wished for you to be a man of words, so would you be. Rather, I wish to perform a miracle with you. When you ... speak, your words will be exact, as I will

Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

להעיר מזה"ג רלב, א. שם ז, א. רסה סע"א. שמו"ר פ"ג, טו. ויק"ר פב, ג. מכילתא שמות יח, יט. על"ק בואתחנן ג, ד וש"נ [כ].

פסוקה 11

69 לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם

הפסוק הפותח את הפסקה השנייה של קריאת שמע. אדמו"ר הזקן מפרש את המילים "בכל נפשך" כמסירות נפש של ביטול עצמי.

Deuteronomy 11:13 דברים י"א:י"ג

וְהָיָה אִם־שָׁמַעַתְּ שְׁמִיעוּ אֱלֹהֵי־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לֵאמֹר הָאֵלֶּה אֶת־הַיְּלָקִים וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל־לִבְכֶּם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם:

And it shall come to pass, if ye shall hearken diligently unto My commandments which I command you this day, to love the L-RD your G-d, and to serve Him with all your heart and ,with all your soul

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

79 זה לעומת זה

קהלת אומר שהי עשה את זה לעומת זה. אדמו"ר הזקן משתמש בפסוק כדי להצביע על ההקבלה בין הקדושה לקליפה.

Ecclesiastes 7:14 קהלת ז':י"ד

ביום טובה יהיה בטוב וביום רעה ראה גם את־זה לעִמְתָּה עֲשֵׂה הָאֱלֹקִים עַל־דִּבְרֹת שְׁלֹא יִמְצֵא הָאָדָם אַחֲרָיו מְאוֹמָה:

In the day of prosperity be joyful, and in the day of adversity consider; G-d hath made even the one as well as the other, to the end that man should find nothing after him.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

80 חרטומי מצרים

חרטומי פרעה, שלא הצליחו לפתור את חלומם. כאן הם מייצגים את חכמת הקליפה.

Genesis 41:8 בראשית מ"א:ח'

וַיְהִי בַבֹּקֶר וַתִּפְעֶם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם וְאֶת־כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר פְּרָעָה לָהֶם אֶת־חֲלֹמוֹ וַאֲיֵי־פִתְרָם אוֹתָם לִפְרָעָה:

And it came to pass in the morning that his spirit was troubled; and he sent and called for all the magicians of Egypt, and all the wise men thereof; and Pharaoh told them his dream; but there was none that could interpret them unto Pharaoh.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית מא, ח.

81 חכמים המה להרע

תוכחת ירמיהו על אלה שחכמים לעשות רע. הטקסט עצמו מצטט את הפסוק כדוגמה לחכמת הקליפה.

Jeremiah 4:22 ירמיהו ד':כ"ב

כִּי אֶיִיל עָמִי אוֹתִי לֹא יָדְעוּ בָנִים סִכְלִים הֵמָּה וְלֹא נְבוֹנִים הֵמָּה חֲכָמִים הֵמָּה לְהָרַע וּלְהִיטִיב לֹא יָדְעוּ:

For My people is foolish, They know Me not; They are sottish children, And they have no understanding; They are wise to do evil, But to do good they have no knowledge.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

82 חכמה כח מה

הזוהר דורש חכמה כ"כוח מה" — הכוח של "מה". כאן הדבר מלמד שחכמה שבקדושה היא ביטול.

Zohar III, 28a זח"ג כח, א

הערת קה"ת

זח"ג כח, א, לד, א.

83 ע"פ בעלי במות ארנון

המאמר הוא מבאר את אור המקיף את כל העולמות, שלפניו העליון והתחתון שווים, והוא קדוש ונבדל גם בתוך העולמות. זהו הדיון המורחב שאלי מופנה כאן הטקסט.

הערת קה"ת

לקמן חקת סה, ב ואילך.

84 בעלי במות ארנון

מתוך שירה על כיבוש מואב. הטקסט מופנה למאמר של אדמו"ר הזקן עצמו על הפסוק הזה.

Numbers 21:28 במדבר כ"א:כ"ח

כִּי־אֵשׁ יֵצֵא מִחֶשְׁבוֹן לִהְבֶּה מִקְרִית סִיחֹן אֶכְלָה עַר מוֹאֵב פְּעֻלֵי כְמוֹת אֲרִנֹן:

For a fire is gone out of Heshbon, A flame from the city of Sihon; It hath devoured Ar of Moab, The lords of the high places of Arnon.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

85 ישראל שבחוי"ל

חז"ל אומרים שיהודים מחוץ לארץ ישראל הם עובדי עבודה זרה בטהרה. אדמו"ר הזקן מחיל זאת על כל מי שחי מתוך גאווה.

Avodah Zarah 8a:17 עבודה זרה ח' א':י"ז

תְּנִינֵי, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה בְּטָהֳרָה הֵן, כִּיצַד? גוֹי שֶׁעָשָׂה מִשְׁתָּה לְבָנוּ וְזִימָן כָּל הַיְּהוּדִים שֶׁבְּעִירוֹ, אִף עַל פִּי שְׂאוּכְלִין מִשְׁלָהֶן וְשׁוֹתִין מִשְׁלָהֶן, וְשָׁמַשׁ שֶׁלָּהֶן עוֹמֵד לִפְנֵיהֶם, מַעֲלָה עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב כִּאִילוּ אֶכְלוּ מִזִּבְחֵי מַתִּים, שְׁנֵאָמַר: "וַיִּקְרָא לָהּ וְאֶכְלָתָּ מִזִּבְחֵיהֶם".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ע"ז ח, א.

86 (עמ"ש — סדי"ה ויהי בשלח פרעה

שם מתוארת הקליפה כקליפה המכסה על הפרי ומציגה את עצמה כדבר עצמאי, בניגוד לשמחה הקדושה הנובעת מביטול לפני ה'.

הערת קה"ת

תו"א סא, ד.

87 וראית את השמש

התורה מזהירה מפני ראיית השמש והירח והשתחויה להם. הפסוק מתאר את טיבה של עבודת הכוכבים.

Deuteronomy 4:19 דברים ד':י"ט

וּפְדֹתָשָׁא עֵינֶיךָ הַשְׁמִימָה וְרֵאִיתָ אֶת־הַשָּׁמַשׁ וְאֶת־הַיָּרֵחַ וְאֶת־הַכּוֹכָבִים כֹּל צָבָא הַשָּׁמַיִם וְנִדְחָתָה וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וְעַבַּדְתָּם אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹקֶיךָ אֹתָם לְכָל־הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם:

and lest thou lift up thine eyes unto heaven, and when thou seest the sun and the moon and the stars, even all the host of heaven, thou be drawn away and worship them, and serve them, which the L-RD thy G-d hath allotted unto all the peoples under the whole heaven.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ד, יט.

88 ממגד תבואות שמש

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שם לג, יג.

89 ממגד תבואות שמש

ברכת משה ליוסף, שהי יברך אותו בשפע יכולי השמש. הדבר מלמד

שהשמש אכן משפיעה על הארץ.

Deuteronomy 33:14 דברים ל"ג:יד

וּמִמֶּגֶד תְּבוֹאוֹת שֶׁשֶׁשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יִרְחִים:

And for the precious things of the fruits of the sun, And for the precious things of the yield of the moons

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

90 אין לך עשב מלמטה

המדרש אומר שלכל עשב יש למעלה מזל. גרמי השמים הם ערוצים ממשיים של השפעה.

Bereshit Rabbah 10:6 בראשית רבה י':ו

בר סירא אמר: אלוה העלה סמים מן הארץ, בהם הרופא מרפא את המכה, ובהם הרוקח מרקח את המרקחת. אמר רבי סימון: אין לך כל עשב ועשב, שאין לו מזל ברקיע, שמכה אותו ואומר לו גדל, הדא הוא דכתיב (שם לח): הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ וגו'. לשון שוטר (שם י'). התקשר מעדנות כימה, או מושכות כסיל תפתח. רבי חנינא בר פפא ורי סימון אמר: כימה מעדנת את הפירות, וכסיל מושך בין קשר לקשר. הדא הוא דכתיב (שם): התוציא מזרות בעתו ועיש על בניה תנחם. רבי תנחום בר חיאי ...

Bar Sira said: G-d produced drugs from the earth with which the physician heals the wound, and with which the pharmacist mixes his compounds.38:4. Rabbi Simon said: There is not a single blade of grass that does not have a constellation in the firmament that strikes it and says to it: 'Grow.' That is what is written: "Do you know the rules of the heavens? Will you establish its dominion [mishtarot] on earth?" (Job 38:33). It is an expression of being in charge [shoter]. "Will ... you tie the chains of

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ב"ר פ"י, ו. השמטות לזח"א רנא, א. מו"נ ח"ב פ"י.

91 אלא דקרו ליה

הגמרא אומרת שהאומות מכנות את ה' "אלקי האלקים". הן מכירות בו, אך מתייחסות לכוחות הנמוכים ממנו כאל ישויות.

Menachot 110a:5-6 מנחות ק"י א:ה-ו

איתיביה רב שימי בר חיאי לרב (מלאכי א, יא) ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה אמר ליה שימי את דקרו ליה אלהא דאלהא בכל מקום מוקטר מוגש לשמי בכל מקום סלקא דעתך אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בכל מקום מעלה אני עליהן כאילו מקטירין ומגישין לשמי

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה"ת

מנחות קי, א.

92 שאין עוד מלבדו

אין עוד מלבדו. זהו הביטול של הקדושה.

Deuteronomy 4:35 דברים ד':ל"ה

הערת קה"ת

דברים ד, לה.

93 כבוד חכמים ינחלו

החכמים יורשים כבוד. כאן מדובר בכבוד הראוי לחכמה שבקדושה.

Proverbs 3:35 משלי ג':ל"ה

כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחֻלוּ וְכִסְיֵיהֶם יָרִים קְלוֹן:

The wise shall inherit honour; But as for the fools, they carry away shame

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ג, לה.

94 ועשית בגדי קדש

הציור להכין את בגדי אהרן לכבוד ולתפארת. הוא מראה שיש כבוד שבקדושה, והוא מתקיים על יסוד הביטול.

Exodus 28:2 שמות כ"ח:ב'

וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:

And thou shalt make holy garments for Aaron thy brother, for splendour and for beauty

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כח, ב.

פסקה 15

95 כך היא דרכה של תורה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות ו, ד.

96 כך הוא דרכה של תורה פת במלח

המשנה מתארת חיים פשוטים המוקדשים לתורה ומבטיחה אושר בעולם הזה. אדמו"ר הזקן מסביר שאושר זה הוא תענוג שבביטול.

Pirkei Avot 6:4 משנה אבות ו':ד'

כָּךְ הִיא דִּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, פֶּת בְּמִלַּח תֹּאכֵל, וּמִים בְּמִשְׁוֹרָה תִּשְׁתֶּה, וְעַל הָאָרֶץ תִּישָׁן, וְחַיִּי צָעַר תִּחַּיֶּה, וּבִתְוֹרָה אֶתָּה עֹמֵל, אִם אֶתָּה עֹשֶׂה כֶּן, (תהלים קכח) אֲשֶׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ. אֲשֶׁרֶיךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְטוֹב לָךְ לְעוֹלָם הַבָּא:

Such is the way [of a life] of Torah: you shall eat bread with salt, and rationed water shall you drink; you shall sleep on the ground, your life will be one of privation, and in Torah shall you labor. If you do this, "Happy shall you be and it shall be good for you" (Psalms 128:2): "Happy shall you be" in this world, "and it shall be good for you" in the world to come.

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

פסקה 16

97 יפה שעה אחת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שם ד, יז.

98 יפה שעה אחת

המשנה אומרת ששעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה טובה מכל חיי העולם הבא. היא ממשיכה את העיסוק בתענוג שאפשר לזכות בו בעולם הזה.

Pirkei Avot 4:17 משנה אבות ד':יז

הוא הנה אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא. ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא, מכל חיי העולם הזה:

He used to say: more precious is one hour in repentance and good deeds in this world, than all the life of the world to come; And more precious is one hour of the tranquility of the world to come, than all the life of this world

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

99 צעק לבם

ליבם זעק אל ה'. כאן מדובר בזעקה הפנימית של מי שמתחרט על גאוותו.

Lamentations 2:18 איכה ב':יח

צעק לבם אלי־אֲדֹנֵי חומת בִּתְצִיּוֹן הוֹרִידֵי כִנְחָל דִּמְעָה יוֹמֵם וְלַיְלָה אֵל־תִּתְּנִי פוֹגַת לֶךְ אֶל־תִּדְם בִּתְעִינָה:

Their heart cried unto the L-rd: 'O wall of the daughter of Zion, Let tears run down like a river Day and night; Give thyself no respite; Let not the apple of thine eye cease

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איכה ב, יח.

100 כחשיכה כאורה

לפני ה' חושך הוא כאור. כאן מתואר האור המקיף, שלפניו אין דבר נסתר.

Psalms 139:12 תהילים קל"ט:יב

גַּם־חֹשֶׁךְ לֹא־יִחְשֶׁיהָ מִמֶּךָ וְלַיְלָה כִּיּוֹם יֹאִיר כְּחֹשֶׁכָה כְּאוֹרָה:

Even the darkness is not too dark for Thee, But the night shineth as the day; The darkness is even as the light

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קלט, יב.

101 ולא נבוש

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכת ק"ש של שחרית.

פסוק 17

102 את השמים ואת הארץ אני מלא

ה' ממלא את השמים ואת הארץ. כאן הכוונה היא שאין מקום שבו אדם יכול להיות נסתר מעיניו.

Jeremiah 23:24 ירמיהו כ"ג:כ"ד

אִם־יִסְתֵּר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נְאֻמֵּי ה' הֲלוֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מֵלֵא נְאֻמֵּי ה'

Can any hide himself in secret places That I shall not see him? saith the L-RD. Do not I fill heaven and earth? Saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

103 השמים — בד"ה מנורת זהב

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אולי הכוונה לפי בהעלותך לג, ג.

104 כי לא יראני האדם וחי

ה' אומר למשה שאיש אינו יכול לראות אותו ולחיות. חז"ל מפרשים: בחיים אין רואים, אך בשעת המוות רואים.

Exodus 33:20 שמות ל"ג:כ

וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנַי כִּי לֹא־יֵרְאֵנִי הָאָדָם וְחַי:

And He said: 'Thou canst not see My face, for man shall not .see Me and live

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לג, כ.

105 אבל בשעת מיתתו רואה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

עי ספרא ויקרא (פ"ב), ושם אי אבד רואים במיתתו, ובילקוט (רמז תלא) "בשעת מיתתו" וכ"ה במד"ר (ספ"ד) ובמס' כלה רבתי (רפ"ג) אי בזה"ל "בחייהם אינם רואים אבל במיתתם רואים", יעו"ש. [כ].

106 את פניך ה' אבקש

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

תהלים כז, כח.

107 את פניך ה' אבקש

דוד מבקש את פני ה'. כאן מדובר בבקשת פנימיותו באמצעות תשובה.

Psalms 27:8 תהילים כ"ז:ח

לֶךְ אָמַר לִבִּי בִקְשׁוּ פָנַי אֶת־פְּנֶיךָ ה' אֲבַקֵּשׁ:

In Thy behalf my heart hath said: 'Seek ye My face'; Thy .face, L-RD, will I seek

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

108 וכמים הפנים

כמו שהמים משקפים פנים אל פנים. כאן פניו הפנימיות של ה' משיבות לאדם המפנה אליו את פניו.

Proverbs 27:19 משלי כ"ז:י"ט

כַּמִּים הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לִבִּי־הָאָדָם לָאָדָם:

As in water face answereth to face, So the heart of man to .man

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי כז, יט.

109 וזרקתי עליכם מים טהורים

ה' מבטיח לזרוק מים טהורים ולטהר את ישראל. כאן ה"מים" הם שלוש עשרה מידות הרחמים.

Ezekiel 36:25 יחזקאל ל"ו:כ"ה

וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם מִכָּל טְמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֶטְהַר אֶתְכֶם:

And I will sprinkle clean water upon you, and ye shall be clean; from all your uncleannesses, and from all your idols, will I cleanse you

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
יחזקאל לו, כה.

110 אנת הוא ממלא כל שמהן

המילים כאן מצטטות את Tikkunei Zohar, Patach Eliyahu • 17b:2-3. הקטע מופיע למטה.

Tikkunei Zohar, Patach Eliyahu • 17b:2-3 תקוני זוהר י"ז ב:ב-ג

וכל ספירן כל חד אית ליה שם ידיע. ובהון אתקריאו מלאכיא. ואנת לית לך שם ידיע. דאנת הוא ממלא כל שמהן. ואנת הוא שלימו דכלהו וכד אנת תסתלק מנהון אשתארו כלהו שמהן כגופא בלא נשמתא. אנת חכים ולא כחכמה ידיעא. אנת הוא מבין ולא מבינה ידיעא. לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא. ולאחזאה לון איך אתנהיג עלמא בדינא וברחמי דאינון צדק ומשפט כפום עובדיהון דבני נשא.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

הערת קה"ת
ת"ז בהקדמה (פתח אליהו).

18 פסקה

111 ראיתי איש חכם בעיניו

יש תקווה גדולה יותר לכסיל מאשר למי שחכם בעיני עצמו. כאן מדובר בחכמת הקליפה, המתקנת ביום הראשון.

Proverbs 26:12 משלי כ"ו:י"ב

רְאִיתִי אִישׁ חָכָם בְּעֵינָיו תִּקְוָה לְכַסִּיל מִמֶּנּוּ:

Seest thou a man wise in his own eyes? There is more hope .of a fool than of him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
משלי כו, יב (ראית).

112 ביום הכפורים אסור באכילה ושתייה

המשנה מונה את האיסורים של יום הכיפורים. אדמו"ר הזקן מסביר אותם כהסרת הדברים שמחזקים את תחושת העצמיות.

Mishnah Yoma 8:1 משנה יומא ח':א

יום הכפורים אסור באכילה ושתייה ובחציצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המשטה. והמלך והפלה ירחצו את פניהם, והחיה תנעל את הסנדל, דברי רבי אליעזר, וחכמים אוסרין:

On the day of atonement, it is forbidden to eat and to drink, to wash, to anoint, 2 to lace on [leather] shoes, and to indulge in sexual intercourse. A king and a bride [until the 30th day after her nuptials] may wash their faces; and a lying-in woman may lace [put] on [leather] shoes. Such is the dictum of Rabbi Eleazar: but the sages prohibit it

Torat Emet 357 (Public Domain) • Eighteen Treatises from the Mishna (Public Domain)

113 לך הי הממלכה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
דברי הימים-א כט, יא.

114 ביוהכ"פ אסור כוי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
יומא פ"ח מ"א.

115 לך הי הממלכה

שבחו של דוד: לך, ה', המלוכה. כאן מתואר כיצד מלכות מתעלה בביטול ביום הכיפורים.

I Chronicles 29:11 דברי הימים א כ"ט:י"א

לְךָ ה' הַגְדֵּלָה וְהַגְבוּרָה וְהַתְפָּאֶרֶת וְהַנִּצָּחַ וְהַהוֹד כִּי־כָל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ ה' הַמְּמָלְכָה וְהַמְתַּנְשָׂא לְכָל לְרָאשׁ:

Thine, O L-RD, is the greatness, and the power, and the glory, and the victory, and the majesty; for all that is in the heaven and in the earth is Thine; Thine is the kingdom, O L-RD, and Thou art exalted as head above all

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

20 פסקה

116 כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם

הפסוק הפותח את המאמר. חלקו הראשון מתייחס לבירור של גסות הרוח החיצונית.

Leviticus 16:30 ויקרא ט"ז:ל'

כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יִכָּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ:

For on this day shall atonement be made for you, to cleanse .you; from all your sins shall ye be clean before the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

117 התורה היא שמותיו של הקב"ה

שם מובא המקור לאמירה שכל התורה כולה היא שמותיו של הקדוש ברוך הוא, במסגרת ההסבר על המצורע כמי ש"מוציא שם רע".

הערת קה"ת
נסמן לעיל כד, ד.

118 אורייתא מחכמה נפקת

הזוהר אומר שהתורה יוצאת מן החכמה. כאן מובהר שהתורה מגיעה רק עד למדרגת החכמה, האות יו"ד של שם הוי"ו.

Zohar II, 85a זח"ב פה, א

הערת קה"ת
זח"ב פה, א. קכא, א.

119 ממעמקים קראתיך הי

"ממעמקים קראתיך הי". כאן מדובר בתשובה מעומק הלב, שממשיכה למטה את מדרגת הוי"ו.

Psalms 130:1 תהילים ק"ל:א

שִׁיר הַמַּעֲלֹת מִמַּעַמְקִים קָרָאתִיךָ ה'

A Song of Ascents. Out of the depths have I called Thee, O L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
תהלים קל, א.

120 לא יהיה לך אלהים אחרים על פני

האיסור על עבודה זרה. אדמו"ר הזקן מפרש אותו כהבטחה ששום דבר לא יסתיר את הפנים הפנימיות של ה'.

Exodus 20:3 שמות כ"ג:

לאִי־הִיְהִי־לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פְּנֵי:

.Thou shalt have no other gods before Me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

121 עונותיכם מבדילים

ישעיהו אומר שהעוונות מבדילים בין ישראל לה'. כאן הפסוק מסביר מה מסתיר את הממד הפנימי.

Isaiah 59:2 ישעיהו נ"ט:ב'

כִּי אִם־עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִיוּ מִבְדִּילִים בֵּינֵכֶם לְבֵין אֱלֹהִיכֶם וְחַטֹּאוֹתֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָנִים מִכֶּם מִשְׁמוּעַ:

But your iniquities have separated Between you and your G-d, And your sins have hid His face from you, That He will .not hear

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נט, ב.

122 שנתנו לוחות האחרונות ביוהכ"פ . . בצנעה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

תנחומא תשא לא.

123 כי לוחות אחרונות נתנו בצנעה

שם מסביר אדמו"ר הזקן שהלוחות האחרונות ניתנו בצנעה ביום הכיפורים, משום שכל העליות של אותו יום הן באמצעות הכיסופים הפנימיים של הלב, וקושר זאת ל"מעמקים קראתיך" — שני המעמקים.

הערת קה"ת

ראה לקמן פ' מסעי צ, א.

124 לוחות אחרונות נתנו בצנעה

המדרש מבחין בין הלוחות הראשונים, שניתנו בפרהסיא, לבין הלוחות השניים, שניתנו בצנעה. אדמו"ר הזקן משתמש בכך כדי להראות שההתגלות של יום הכיפורים נסתרת.

Midrash Tanchuma, Ki Tisa 31:2 מדרש תנחומא, כי תשא ל"א:ב'

פֶּסֶל לָךְ וְהִנֵּה נִכּוֹן לְבַקֵּר. כֹּה בְּרֹאשׁוֹנָה, וְהִנֵּה בְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִית הַבִּקֵּר וְגו' (שמות כה, ח). וְכֵן: וְגַם אִישׁ אֶל יָרֵא. הַלּוּחוֹת רִאשׁוֹנוֹת עַל שְׁנֵתָנוּ בְּפִמְבִּי, לְפִיכָה שְׁלֹטָה בָּהֶם עִזּוּ הָרַע וְנִשְׁתַּבְּרוּ. וְכֵן אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: אֵין לָךְ יָפָה מִן הַצְּנִיעוּת, שְׁנֵאֲמַר: וּמָה הִ' דוֹרֵשׁ מִמֶּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת הַסֵּד וְהַצְנַע לְכַת (מיכה ו, ח).

Hew thee and ... and be ready by the morning (ibid. 34:1-2). With reference to the first tablets, it is written: And it came to pass on the third day, when it was morning, that there were thunders and lightning (ibid. 19:16). But with regard to the second tablets, it is said: Neither let any man be seen (ibid. 34:3). Because the first tablets were given openly, the evil inclination prevailed over them, and (for that reason) they were broken. But in this instance (the second tablets) the ... ,Holy One

125 אנכי ה' . . לא יהי לך

הדיבר הראשון מעשרת הדיברות. כאן מדובר בהתגלות עצמותו של ה', שניתנה עם הלוחות השניים.

Exodus 20:2 שמות כ"ב:

אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:

I am the L-RD thy G-d, who brought thee out of the land of Egypt, out of the house of bondage

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כ, ב-ג.

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו והערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך (Public Domain); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Daat Shemot Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Eighteen Treatises from the Mishna (Public Domain); Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain); Midrash Tanhuma-Yelammedenu, trans. Samuel A. Berman (CC-BY).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור.
/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: /likuteitorah.com/about/the-chassidische-parsha (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיזם חינוכי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך /likuteitorah.com/he/likutei-torah/acharei/2/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק